

Juhataja: Tere hommikust, lugupeetud kolleegid! Palun istuge oma kohtadele ja viime läbi kohaloleku kontrolli. Kohal on 18, ja seda vaatamata rasketele ilmastikuoludele, nagu need parasjagu väljas on. Me jätkame täna tööd sealt, kus eile õhtul lõpetasime. Võib-olla on kõige õigem, kui ma loen teile veel kord ette IV toimkonna apellatsiooni § 56 kohta. Sellest küsimusest oli meil juttu küll juba eile, kuid selgeks me asja ei saanud. Niisiis, IV toimkonna apellatsioon: "Pärast Kaido Kama apellatsiooni vastuvõtmist riigivanema valimise subjekti kohta teeb IV toimkond ettepaneku välja jätta § 56 tervikuna. Toimkonna otsus 6. detsembrist k.a. Esimees Peet Kask."

Ma pakun selles küsimuses kõigepealt sõna härra Kasele, palun.

P. Kask: Austatud härra spiiker! Eile me mäletatavasti tegime ühe võrdlemisi suure kontseptsioonilise muutuse. Napilt küll, häältega 18:17 läks läbi Kaido Kama apellatsioon, mille kohaselt § 57 on nüüd sõnastatud järgmiselt: "Riigivanema valib Riigikogu. Riigivanema valimise kord sätestatakse seadusega." IV toimkond, kes riigivanema teemadega tegeleb, leidis, et pärast selle apellatsiooni läbimineku ei ole põhiseaduses tarvis sätestada enam mitte midagi riigivanema tsensuse kohta. Riigikogu on küllaltki kompaktne ja kompetentne kogu, et ise otsustada, keda valida riigivanemaks vastavalt seadusele. Selle, kuidas riigivane-

mat valitakse, sätestab seadus. Lisada võib vahest veel niipalju, et parlamentaarsüsteemis on kõige võimukam mees peaminister ja mitte riigi president. Peaministril mingeid tsensusi niikuinii ei ole, võrdlemisi ebaloogiline oleks siis sättida tsensusi riigivanemale. Eile hääletati apellatsioon senise § 56 kohta. Üks neist läks läbi: lisada, et riigivanem peab olema sünnijärgne kodanik. Samuti võeti ära mitmesuguseid tsensusi. Praegu ongi jäänud ainsaks tingimuseks sünnijärgne kodanik. Ma arvan aga, et see on kogu asjas kõige üleliigsem. Hääletamise eel me ei saanud sellele küsimusele üldse keskenduda, seda varjutasid muud asjad. Kui sünnijärgsuse põhimõtet kaitsti, siis viidati näiteks USA põhiseadusele, aga sünnijärgsuse printsiip XX sajandi lõpul kõlab siiski natuke teisiti kui kaks sajandit tagasi. Teiseks on selle rakendamine parlamentaarsüsteemi presidendi valimistel ka hoopis teine asi kui USA presidendi valimistel, kes on mitte ainult vormiline riigipea, vaid ka tegelik valitsuse juht.

Seega IV toimkond arvab, et § 56 on täiesti üleaarune. Kui neid tsensusi riigivanema kohta ei vaja, siis võib need sätestada vastava seadusega. Tänan.

Juhataja: Härra Kask, palun veel üks hetk. Nimelt on § 56 kahelõikeline ja teise lõike tekstist, mis ütleb, et kandidaatide ülesseadmise õigus on 1/5 valimiskogu liikmetest või 10 000 hääleõiguslikul

kodanikul, juttu ei olnud. Kas IV toimkond soovib midagi öelda teise lõike kohta?

P. Kask: Jah, teine lõige on, eriti see osa paragrahvist, mida tuleks vaadelda koos eelmise kontseptsiooniga, kui riigivanemat valis valijameeste kogu. Kui teda valib Riigikogu, siis ei ole kandidaatide ülsseadmise protsess nii tähtis, et seda peaks sätestama põhiseadusega. Seda võib sätestada kasvõi näiteks Riigikogu reglemendiga. Küsimus, kas anda see õigus igale Riigikogu liikmele või näiteks 1/5 Riigikogu koosseisust, ei ole minu arvates väga oluline. Tegemist on umbes 100-liikmelise parlamendiga, ja kui seal ka esitatakse natuke rohkem kandidaate kui oleks ökonoomne, siis see ajaraiskamine nende ülearuste kandidaatide peale on väga väike. Igal juhul ei arva IV toimkond, et selliseid küsimusi oleks vaja ankurdada põhiseadusega. Kõik need küsimused on seaduse küsimused. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Kas härradel Hallastel ja Kamal on küsimused või sõnavõttud? Küsimused. Härra Hallaste, palun.

I. Hallaste: Lugupeetud ettekandja! Millisesse paragrahvi läheks meil eile häältega 19:4 sissehääletatud põhimõte, et riigivanemaks saab kandideerida sünnijärgne kodanik? Või on teie apellatsioon suunatud sellele, et ümber hääletada eilne hääletus? Kui see ümberhääletamine ei õnnestu, kas saab

siis sünnijärguse põhimõtte ühendada mingi teise paragrahvi? Aitäh.

P. Kask: Mina väidan, et eile läbihääletatud apellatsioon, nagu ka apellatsiooni esitamine, baseerub hoopis teisel kontseptsioonil kui see, mis praegu on jäänud. Seda, et riigivanemakandidaat peaks olema sünnijärgne kodanik, ei ole IV toimkonna arvates üldse vaja põhiseadusesse kirjutada. Seda sorti asjad on IV toimkonna arvates seadusega lahendatavad.

J. Rätsep: Lugupeetud eesistuja ja ettekandja! Mul on selline tunne, et kas riigivanemakandidaat ei peaks olema Riigikogu liige. Kas selles sättes ei peaks olma formuleeritud nii, et Riigikogu valib riigivanema oma liikmete hulgast? Muidu võib tekkida küllaltki ebamäärane olukord, Riigikogu valimistel läbikukkunud tegelased hakkavad kandideerima riigivanema kohale. Kas selline mõte ei oleks aktsepteeritav?

P. Kask: Toimkond ei ole seda küsimust otseselt arutanud, aga ma võin välja öelda oma isikliku seisukoha. Minu arvates ei ole vaja sätestada, et ta oleks Riigikogu liige. Riigikogu liikmed on reeglina valitud erakondlikul alusel. Riigivanem peaks olema vahekohtunik. Oleks soovitav, et riigivanem oleks neutraalne, väljaspool poliitilist mängu seisev isik. Kui me peame vajalikuks, et ta on valitud Riigikogu liikmete hulgast, siis võib ka selle kirjutada sisse seadusesse. Tänan.

Juhataja: Tänan. Kas härra Jürgensonil on küsimus? Palun.

K. Jürgenson: Lugupeetud ettekandja! Ma olen täiesti nõus, et käesolevas kontekstis on tsensuste väljajätmine tõesti põhjendatud. Kuid kui me sünnijärgsuse printsiibi välja jätame, kas te ei karda siis, et sel juhul võime presidendikandidaatide esitamise sisse programmeerida teatud asjatuid vaidlusi? Kui me selle printsiibi siin sätestaksime, siis lahendaksime juba ette palju probleeme. Aitäh.

P. Kask: Kahtlemata iga tsensus piirab valikut, mis Riigikogul on. Aga kontseptsioon on selline, et tsensuste esitamine võib olla põhjendatud siis, kui valib rahvas. Mida väiksem on kogu, kes riigivanemat valib, seda vähem põhjendatud on tsensused. Ma ei näe ohtu lähemas tulevikus, et riigivanemaks valitaks mittesünnijärgne kodanik või mingisugune migrant. otsustada seda asja ära olukorra jaoks, mis Eestis on 20 aasta pärast, ei näe ma mingit põhjust. Kui olukord muutub selliseks, kus tekib reaalne oht, et riigivanemaks valitakse muulane, siis ma arvan, et ka see säte ei aita.

Juhataja: Tänan. Juhatusel on ettepanek piirduda nende küsijatega, kes on teie ees tabloom. Palun, kas selline ettepanek tekitab proteste? Proteste ei ole. Aitäh, härra Kask. Kõneks on palunud sõna härra Runnel, palun.

H. Runnel: Lugupeetud juhataja, lugupeetud võitlejad! Kuna minu jutt läheb võib-olla kolme minutini, siis ma tuln siia ette. Ma kuulasin eile väga hoolikalt põhjendusi, argumente, mis toodi, ja ka varem kuuldu on tekitanud minus ühe väga suure küsimuse. Me valisime redaktsioonitoimkonna, kes peaks ühtlustama väga olulisi asju, ja minu meelest on ka stiili ühtlustamine redaktsioonitoimkonna ülesanne. Aga mulle tundub, et praegu me ei ole stiili küsimustes hakanud ühtsust taotlema. Meil ei ole see küsimus või ülesanne nagu üldse selge. Kus see välja tuleb? Eile arutasime presidenti puhul, kas jätta loetelusse 18 või 19 punkti. Põhjendus, et jätta sisse, nii on täpsem, võitis. Paljude punktide puhul tullakse aga välja hoopis teise loogikaga: parem on, kui on lühem, niikuinii saab kõik seadustega hiljem täpsemaks teha. Minu meelest on koletu lõhe meie endi hinges, kui üks ja sama isik ajab põhiseaduse eri punktides täiesti eri tunnet taga. Ühes lõigus tahetakse täpset, pikka ja põhjalikku seletust, teises justkui alavääristatakse küsimuse tähtsust hetkel ja soovitatakse jätta kõik tulevaste seaduste hooleks. Kui minna kärpimise ja väljajätmise teed, öeldes, et me ei tea, mis on tulevik, ja et vastava seadusega saab ju kõik täpselt paika panna, siis ma teeksin kõige lakoonilisema põhiseaduse stiili ettepaneku. Põhiseaduse saaks siis kõige lühemalt sõnastada niimoodi: Eesti Vabariik on

väike riik Euroopas. Ja ongi kõik, sest kõik Euroopa riigid tuginevad inimõiguste deklaratsioonidele, mis on vastastikku sätestatud. Sellega on kogu meie kord ära fikseeritud ja ei olegi pikemat põhiseadust vaja. Nii et kõigil lakoonilisuse pooldajatel palun mõelda selle lühikese seaduse võimaluse üle ja hääletada selle poolt. Tänan.

Juhataja: Aitäh, härra Runnel, aitäh ka selle eest, et kõne oli tõesti täpselt kolm minutit. Kõigile kolleegidele on selline palve, et kui võimalik on, siis piirdume nende sõnavõtjatega, kelle nimed on tabloom, härrad Kama, Adams ja Sovetnikov. Härra Kama, palun.

K. Kama: Lugupeetud Põhiseaduse Assamblee! Ma tahan kõigepealt avaldada heameelt, et mul on samasugune arvamine, mida väljendas IV toimkond. Selle paragrahvi teine lõige, mis räägib kandidaatide ülesseadmise viisist, on tõepoolest kantud eelmisest kontseptsioonist ja tuleks praegusest tekstist välja jätta. Kül aga tahaksin ma kaitsta seda, et riigivanema sünnijärgseks kodanikuks olemise põhimõte, mida me eile hääletasime, jääks põhiseadusse alles, kuigi siin on öeldud, et peaminister on tähtsam mees kui riigivanem ja tema puhul mingeid tsensusi ei ole. Riigivanem on ikkagi meie riikluse sümbol ja see kena asjakene, mida Assamblee eile otsustas, et selleks sümboliks saab olla ainult inimene, kes on Eesti kodanikuna sündinud, võiks tõepoolest ainsa tsensuse siia põhiseadusse sisse jääda.

J. Adams: Head kolleegid! Ma tahtsin peatuda ka sellel sünnijärgsuse tsensusel. Mul on niisugune tunne, et seda, mida me peame siinviibijate nn. poliitiliseks tahteks, ei peegelda hästi sünnijärgne kodakondsus. See võib praktilises elus realiseeruda väga, väga mitmel moel. Sünnijärgne kodanik võib elada mujal maal ja mitte sõnagi osata eesti keelt jne. Mul on tunne, et siin me nagu tegeleme enesepettusega. Ja kuna me arvatavasti ei leia õiget tsensust, siis oleks toetanud ettepanekut tsensustest loobuda.

Teine asi, mis ma tahtsin ütelda, puudutab härra Rätsepa ideed. Minu arvates oleks see täiesti hukatuslikum, kui me läheksime seda teed, et riigivanem valitakse Riigikogu liikmete hulgast. Mul on tunne, et praktilises elus tuleb riigivanem valida võib-olla just niisuguste ametiisikute hulgast, kelle ametikoht ei lubagi Riigikokku kuuluda, näiteks Riigikohtu liikmete hulgast jne. Sellepärast ma peaksin seda ideed äärmiselt hukatuslikuks.

S. Sovetnikov: Austatud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Ma arvan, et eile me lahendasime selle küsimuse väga hästi. Kui me jätame välja § 56, siis me anname uuele Riigikogule võimaluse president valida, ja me ei tea praegu veel, keda me valime Riigikogusse ja keda nad valivad presidendiks. Mul on niisugune tunne, et mõned assambleeliikmed tahavad nii teha, et me 14. detsembril kolmanda lugemisega tõesti lõpule ei jõua.

Me töötame siin selleks, et teha selgeks, keda ja kuidas me presidendiks valime. See peab olema sees meie põhiseaduses. Tänan.

Juhataja: Aitäh. Me asume kohe hääletama. Meie read on täienenud, palun teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 35. § 56 on kahelõikeline. 1. ja 2. lõikes on kirjas üpris erineva sisuga sätted. Juhatus otsustas nii, et § 56 mõlemad lõiked lähevad hääletamisele eraldi. Ma tuletan veel kord meelde, et apellatsioonisisu oli arvata, mõlemad lõiked välja. Härra Kaido Kama selgitas meile, et §-s 56 tuleks küll välja arvata 2. lõige, kuid 1. lõige tingimata sisse jätta. Lähtudes sellest, et eile me lahendasime § 56 küsimusi ka just Kaido Kama apellatsiooni alusel, otsustaski juhatus panna hääletamisele mõlemad lõiked eraldi. Härra Hallaste, palun.

I. Hallaste: Kas ma tohiksin täpsustada § 56 lg. 1 teksti. See kõlab selliselt: "Riigivanemaks võib kandideerida iga sünnijärgne Eesti Vabariigi kodanik." Aitäh.

Juhataja: Palun tähelepanu! Kes on selle poolt, et vastavalt IV toimkonna apellatsioonile arvata §-st 56 välja lg. 1 järgmise tekstiga: "Riigivanemaks võib kandideerida iga sünnijärgne Eesti Vabariigi kodanik." Hääletame. Poolt 13, vastu 18. Assamblee otsustas, et § 56 lg. 1 jääb alles ja IV toimkonna apellatsioon § 56 lg. 1 kohta on rahuldamata.

Teine küsimus. Kes on selle poolt, et vastavalt IV toimkonna apellatsioonile §-st 56 arvata välja lg. 2. Tekst on nii, nagu teie ees kirjas: "Kandidaatide ülesseadmise õigus on ühel viiendikul valimiskogu liikmetest või 10 000 hääleõiguslikul kodanikul." Kes on selle poolt? Hääletame. Poolt 23, vastu 6. Assamblee otsustas, et vastavalt IV toimkonna apellatsioonile arvatakse §-st 56 välja lg. 2. Täna.

Vastavalt väljajagatud ettepanekute-apellatsioonide tabelile peaks järgmine küsimus olema § 66 kohta.

Niisiis § 66. Kas härra Adams soovib oma apellatsiooni selgitamiseks sõna? Palun.

J. Adams: Head kolleegid! Apellatsiooni sisu on, et lasta vanus, mil võib kandideerida Riigikokku, 18. eluaastani. Minu arvates on see õige. Põhjendusi on siin õige mitu. Üks neist seisab selles, et praegusel piirangul on ainult üks praktiline mõte: nimelt perspektiivikaid noori poliitilisest tegevusest eemale tõugata. Minu teada võis ka Ülemnõukogusse kandideerida 18 aasta vanuselt, kindlasti aga Eesti Kongressi. Nüüd vaatame, kui palju tegelikult selliseid kandidaate on olnud. Minu teada ei ole ülemnõukogus vist ühtegi isikut vanusevahes 18 kuni 21. Eesti Kongressis siiski mõned minu teada on. Niisiis praktilist tähendust sellel ei ole, küll aga sunnib see jätma kõrvale üksikud äärmiselt varaküpsed noored poliitikud, kellest tõenäoliselt võiks oma riigile ja rahvale suur kasu

olla. Teine põhjendus oleks see, et praeguses poliitilises kultuuris, nagu see suuremas osas Euroopas on omaks võetud, on 21 eluaastaga piiramine täielik anakronism. Ma ei kujuta ette, et meil oleks võimalik seda kuidagi põhjendada. Seepärast teen ettepaneku niisugusest piirangust loobuda ja minna tagasi 18. eluaasta juurde. Tänan.

Juhataja: Aitäh, härra Adams, aga võib-olla on teile küsimusi. Härra Vahtrel on küsimus, palun.

L. Vahtre: Austatud ettekandja, kas me ei võiks seda sätestada niimoodi, et kandideerida võib iga täisealine Eesti Vabariigi kodanik?

J. Adams: Seda peab küsima kelleltki teiselt, ma ei tea, mida tähendab Eesti õigusterminoloogias täisiga. Nagu ma olen aru saanud, on see mõiste vähemalt praegusel ajal kahestunud.

L. Vahtre: Küsimuse mõte on selles, et see 18 aastat meenutab mulle 12 eluaasta juttu ühes teises paragrahvis, mis tekitab ägedaid poolt- ja vastuväiteid. Ühesõnaga, kui 21 on muutunud anakronismiks, siis on ka võimalik, et 18 muutub anakronismiks, ükskõik kas siis üles- või allapoole. Ja minu arvates on sellega praegu mõeldud just seda, mida me peame täiseaks. Kui siduda see täisealisusega, siis võiks ta jääda sinna igavesti. Tänan.

J. Adams: Kas ma tohin sellele vastata? Kujutan ette, et siin oli ka varjatud küsimus sees. Ma arvan,

et kui hakata seda vanust allapoole 18. eluaastat laskma, siis peab küsimust võtma komplekselt, nihutama ka vara kasutamise õigusi ja abiellumise õigusi.

Juhataja: Hr. Seppal on ka küsimus. Palun.

Ü.Sepp: Lugupeetud härra Adams, minu küsimus on natuke sarnane eelmisega. Miks ei võiks olla nii, et iga hääleõiguslik kodanik? See tähendab seda ka, et ta on juba täiskasvanud ja tal on hääleõigus olemas. Miks peaks see 18 olema fikseeritud? Tänan.

J. Adams: Ma ei esitanud praegu vastava paragrahvi redaktsiooni, ma apelleerin põhimõtet. Ja ma olen täiesti nõus, et redigeerida tuleks ta just selliselt, nagu härra Seppa praegu ütles.

Juhataja: Suur tänu, härra Adams. Lugupeetud kolleegid, ma saan aru, et me kõik suudaksime selgitada seda, et mis vahe on 21- ja 18-aastasel. Kui see on vastuvõetav, siis jätaksime selle mõnusa teema pikemalt käsitlemata ja selgitaksime hääletamise teel, millised on meie seisukohad. Mul on hea meel, et ka härra Hallaste jõudis ennast registreerida kõneks. Kui aktsepteeritakse seda lähenemisviisi, et 18-aastane kodanik ja 21-aastane kodanik pikemat seletamist ei vaja, siis ehk piirduksime nende sõnasoovidega, mis on registree-ritud. Sõna saab härra Saatpalu, palun.

V. Saatpalu: Ma olen korduvalt siin sõna võtnud igasuguste numbrite põhiseadusse sissekirjutamise vastu ja olen sellest ka ajakirjanduses kirjutanud. Ma olen

sügavalt veendunud, et me ei oska siin praegu iseene tarkusest hinnata mitte mingisuguseid kaugel tuleviku numbreid. Ja sellepärast olen ma põhimõtteliselt niisuguste paragrahvide vastu, mis tsenseerivad vanust. Me võime siia kirjutada ka 22 aastat, aga me võime kindlalt öelda, et see 22-aastane inimene ei ole praegu piisavalt haritud, et olla Eesti parlamendi liige. Praegu sobiks siia nähtavasti kirjutada 25, kui üldse kirjutada. Aga kuna see on pikaajaline dokument, siis olen ma nende numbrite sissekirjutamise vastu üldse. Ma saan aru, et olen apellatsiooniga hiljaks jäänud, sest neid paragrahve on siin küll ja küll, kus on arvud sees, aga ma teeksin ettepanekud see paragrahv välja jätta või siis käsitleda seda vastavas seaduses, see on otseselt seaduse küsimus. Täna.

Juhataja: Täna, härra Saatpalu. Ma olen sunnitud juhtima kõigi kolleegide tähelepanu sellele, et meil on valida kahe variandi vahel: 21-aastane hääleõiguslik Eesti Vabariigi kodanik ja iga vähemalt 18-aastane hääleõiguslik kodanik. Härra Järlik, palun.

R. Järlik: Austatud juhataja, austatud kolleegid! Kui Riigikogu oleks ainuke inimeste poliitikas osalemise kohta, siis tuleks loomulikult igale hääleõiguslikule kodanikule anda õigus kandideerida sinna. Kuid on ka kohalikud volikogud, loodetavasti elavneb ja aktiveerub Eesti poliitiline elu veelgi, see muutub mitmekülgsemaks ja neid võimalusi tekib rohkem Seetõttu ma

siiski ei pooldaks varianti, kus me anname hääleõiguslikule kodanikule kohe õiguse kandideerida ka Riigikogus. Aitäh.

I. Hallaste: Lugupeetud kolleegid! See küsimus võib muutuda formaalsest küsimusest väga pakiliseks küsimuseks juba järgmistel valimistel. Kui siamaani olid puht isiku valimised, siis ei olnud eriti tõenäoline, et valitakse 18-aastane kodanik. Ka 21-aastase puhul ei olnud see isikuvalimistel eriti tõenäoline. Nüüd, kus tulevad aga nimekirja alusel valimised, võib tekkida olukord, kus ükskõik milline erakond või valimisliit seab oma nimekirjas kas või nalja pärast etteotsa mõne 18-aastase. Ja sugugi mitte sellepärast, et see on erakonna kõige haritum liige, vaid sellepärast, et nii võib lihtsalt nalja saada. Seda, et valimistega võib nalja teha, näitasid Poola parlamendi valimised, kus osales õllesõprade partei ja kui on nimekirjavalmised, siis võib selline partei seada üles 18-aastase. Õlut tal õigust osta ei ole, kuid parlamendis võib hääletada küll. Ma teen ettepaneku jääda nii III toimkonna kui ka redaktsioonitoimkonna ühise seisukoha juurde, et hääleõiguslik on Riigikogusse valimisel 21-aastane isik. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu, härra Hallaste. Me asume hääletama. Härra Adams palus küll, et me teksime otsuse põhimõtte, mitte teksti kohta, aga ma arvan, et meie arutelu näitas piisavalt selgelt härra Adamsi ettepane-

ku sisu: Riigikogusse võib kandideerida iga vähemalt 18-aastane hääleõiguslik Eesti Vabariigi kdoanik. Hääletamisele läheb küsimus, kes on härra Adamsi poolt apellatsioonile käigus esitatud ettepaneku poolt. Arutelu objektiks on § 66. Kes on selle poolt, et § 66-s saaks vastavalt härra Adamsi apellatsioonile märgitud, et Riigikogusse võib kandideerida iga vähemalt 18-aastane hääleõiguslik Eesti kodanik? Hääletame. Poolt 12, vastu 18. Assamblee jättis härra Adamsi apellatsioonile rahuldada. § 66 jääb sellises sõnastuses, nagu see teie ees tekstis on.

Lk. 5, kus on kirjas ettepanekud ja apellatsioonid, on härra Adamsilt apellatsioon §-de 68 ja 69 kohta. Tegemist on üpris keerulise küsimusega ja kõigepealt on härra Adamsil protest. Palun.

J. Adams: See ei ole protest. Kõigepealt on redaktsioonitoimkond apellatsioonile I osa juba vastu võtnud, järelkult ei ole mõtet seda enam arutada. Teine pool oli minu arvates eile hääletamisel. Ma usun, et käsitlen seda hääletamist kompleksena ja selliselt ei näe ma põhjust küsimust uuesti üles tõsta. Täna.

Juhataja: Aitäh, me pääsime kiiremini edasi.

J. Adams: Kui tohib lisada, siis ka järgmine, § 74 kohta esitatud apellatsioon on toimkonna poolt vastu võetud.

Juhataja: Kena, kui me sama kiirusega edasi liigume, siis me lõpetame lõunaks.

Samal leheküljel 5 on härra Kaalepilt apellatsioon § 99 kohta.

A. Kaalep: Lugupeetud härra juhataja, lugupeetud kolleegid! Minu apellatsiooni mõte on mõnevõrra põhjendatud varasemas. Ma meenutan asja põhimõttelist külge. Minu arvates on riigivanema funktsiooniks olla terve Eesti Vabariigi kodanikkonna esindaja, kaitsta ka kõige väiksemat vähemust, kõige viimast mustlast, jehovisti, margikogujat, homoseksualisti, ükskõik millist minoriiteeti, ja sellepärast peaks tal olema võim tarbe korral, kui tarve on tõesti väga suur, minoriiteeti enamuse eest kaitsta. Ja selleks peaks ta olema see kontrollija, kes hoolitseks, et näiteks Riigikogus ei võetaks juhusliku enamusega vastu ühtki seadust, mis võiks seda suurt liberalismiprintsiipi kahjustada. Ma kõnelen just juhuslikust enamusest, mille puhul oleks siis tarvis õigust, mida võiks nimetada suspensiivseks vetoks (ma ristisin selle ümber kogitateks, st. mõelge järele). Ühesõnaga, et saaks kontrollida, kas teatud seaduse taga on tõepoolest enamus Riigikogu koosseisust. Juhusliku enamuse võimalus on ju alati olemas. Ma arvan, et selline õigus ei paisutaks riigivanema võimu sugugi üle normaalse määra ja et tal oleks vaja seda õigust kasutada väga harva, mõnel äärmuslikul juhul. Aga neid äärmuslikke juhte võib esineda, mis Eesti demokraatiat võiksid ohustada, ja sellepärast pooldan ma igaks juhuks sellise õiguse andmist riigivanemale.

Juhataja: Härra Kaalep, palun siiski üks moment veel, võib-olla on teile küsimusi. Kõigepealt tahaksin aga ise küsida protsessuaalsete probleemide kohta. Kas me võime käsitleda teie poolt esitatud apellatsiooni sisuna ettepanekut lükata veto tagasi koosseisu enamusega? § 99 tekstis on poolthäälteenamuse, ka redaktion ei lange täpselt kokku.

A. Kaalep: Minu apellatsiooni tuleb käsitleda niimoodi, et veto kummutatakse koosseisu enamusega.

A. Sirendi: Mul on väike küsimus. Riigivanem on apellatsioonis kolmel korral kirjutatud väikese tähega, põhitekstis suurega. Kas see on sellest tingitud, et me oleme riigivanema juba väiksemaks teinud, kui ta enne oli?

A. Kaalep: Minu seisukoht on, et põhiseaduses tuleb kõik instantsid kirjutada väikese tähega. Muidu tekib keeleline vastuolu. Riigivanem kirjutame suure tähega, aga peaminister väikese tähega. Et asi ühtlustatud oleks, arvan ma, et kõik võiks olla väikese tähega. Suure tähe kasutamine on minu meelest poeetiline võtte ja seaduses pole see minu arvates vajalik.

Juhataja: Härra Kaalep, suur tänu. Küsimusi rohkem ei ole.

Lugupeetud kolleegid! Enne kui kõneks saavad sõna härrad Kask ja Hallaste, ma tuletan veel kord meelde, et probleem on § 99 lg. 2 eelviimase rea tekstis, kus eelnõus on kirjas poolthäälteenamus, härra Kaalepi

ettepanek on kirjutada nende sõnade asemel koosseisu enamus. On ka redaktsioonilisi muudatusi, eelnõu tekst ja härra Kaalepi apellatsiooni tekst päriselt ei kattu, kuid me leppisime kokku, et praegu juhime oma tähelepanu ainult neile kahele sõnale - koosseisu enamus või poolthäälteenamus. Kõneks saab sõna härra Kask, palun.

P. Kask: Austatud kolleegid! Seda on siin juba kaks korda hääletatud, aga nähtavasti tuleb siiski veel kord meelde tuletada need põhiargumendid, miks on presidendi veto tugevdamise katsed tagasi lükatud. See on natuke kummaline, et presidendi võimu püütakse tugevdada just mööda neid suundi, mis on ebaadekvaatsed. Üks neist on presidendi vetoõigus. Kui meil on riik, kus valitsusel peab olema parlamendi usaldus, siis sellest juba järeldub, et presidendil ei tohiks olla vetoõigust. Vetoõigus tähendab seda, et veto on kummutatav mingisuguse kvalifitseeritud enamusega. Eesti tingimustes, eriti lähiaastatel, on absoluutse enamuse nõue veelgi raskem ületada kui 2/3. Ma tuletan meelde, et ka nendes riikides, kus valitsusel on parlamendi usaldus, aga president valitakse rahva poolt ja tal on küllaltki märkimisväärne võim, kus ta on tavaliselt ühe partei juht, ei ole presidendil vetoõigust. Ei ole tal seda Prantsusmaal, ei ole Soomes, rääkimata nendest riikidest, mis tegutsevad parlamentaarmudeli alusel. Ainus erand, mida professor Shugart teadis nimetada nende riikide hulgas, on Türgi. Seega on

ettepanek vastuolus selle mudeliga, mida me praegu kasutame, ja isegi nende mudelitega, millest üldse on räägitud. Ükski mudel ei ole veel kõrvale kaldunud sellest parlamentaarmudeli põhiomadusest, et valitsusel peab olema parlamendi usaldus. Miks see nii on, miks riigipea vetoõigus sellise mudeli korral on ebaloogiline? See on sellepärast, et presidendi maadlemine parlamendiga on kõige ohtlikum nähtus, eriti noores demokraatias. Kui talle võimu juurde antakse, siis antakse seda eelkõige täidesaatva võimu valdkonnas. Valitsuse moodustamine, valitsuse ja parlamendi laialisaatmine - need on need küsimused, kus Prantsusmaal ja ka Soomes oli presidendil teatud võim. Seadusandlik võim sellises süsteemis, kus valitsusel peab olema parlamendi usaldus, ei ole loomulik. See on süsteemi demokraatlikuna säilitamisele ohtlik. Need on põhilised kaalutlused, miks IV toimkond seda ettepanekut ei toet ja miks ka me eelmistel kordadel oleme niisugused ettepanekud tagasi lükanud. Tänan.

Juhataja: Aitäh. Härra Kaalepil on protestiks käsi püsti, palun.

A. Kaalep: Pigem väike korrektiiv kui protest. Veto ei ole sugugi mitte üksnes Türgi riigipeal, vaid ka Soomes ja Islandil. Ja parlamendi laialisaatmise õigus on peale Soome ja Islandi veel Saksamaal, Prantsusmaal ja Portugalis.

Juhataja: Mul on palve kõigile kolleegidele, sealhulgas ka härra Kaalepile, et me ei alustaks vastastikust diskussiooni saalis. Härra Kaalep, on võimalik, et ka teie tehtud märkus vajab omakorda korrektiive. Ma arvan, et ei minul ega teistel assambleeliikmetel ei ole selleks õigust. Kui seda soovitakse teha, siis palun teha seda sõnavõtu kaudu. Aitäh.

Härra Hallaste, palun kõnepulti.

I. Hallaste: Aitäh, hr. juhataja. Lugupeetud kolleegid, kui me tugevdame riigivanema vetoõigust, siis andkem endale aru, et me peaksime sellesesamasse seadusandluse peatükki tooma sisse veel ühe paragrahvi. See peaks kõlama nii: "Kui riigivanem ei kirjuta seadusele alla ja saadab selle Riigikogusse tagasi, siis on Riigikogul õigus panna see rahvahääletusele. Kui rahvas võtab seaduseelnõu rahvahääletusel vastu, on riigivanema volitused lõppenud ja Riigikogu juhataja kuulutab välja uued riigivanema valimised". See on asja tasakaalustamiseks ilmselt vajalik. Kui Riigikogus on üldine seaduste vastuvõtmise reegel poolthäälteenamus ja veto on kummutatav raskemini kui poolthäälteenamusega, siis võib tekkida ummikolukord. Riigivanem, teades hääletusehet Riigikogus, võib saata tagasi eelnõu, mille Riigikogu on vastu võtnud ja see veto ületamine osutub Riigikogu jaoks raskeks. Sel juhul peab Riigikogu käes olema ka mingisugune võimalus, et poliitilisse mängu, nüüd juba võitlusse, sekkunud riigivanemat kuidagimoodi neutraliseerida või korrale kutsuda. Kui me anname

riigivanemale kätte poliitilise võitluse vahendi, mis ületab kohtuniku vahendid, Peet Kase poolt kunagi ammu toodud näidet kasutades panema ta nii-öelda poksima, siis peab ka teisel poksijal olema võimalik vastu lüüa. Mitte niimoodi, et kohtunik tõmbab poksikindad kätte ja hakkab ühele poksijale virutama Niimoodi ei ole ilus. Ma teen ettepaneku jääda senise korra juurde, see tähendab toetada poolthäälteenamust ja mitte viia olukorda selleni, et seadusandluse peatükki tuleks kirjutada juurde lisaparagrahv. Aitäh.

Juhataja: Tnan. Kõneks soovib veel sõna hr. Koha. Palun.

K. Koha: Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Eelmistel istungitel me arutasime poolthäälteenamust seaduste vastuvõtmisel ja tookord sai väidetud ju seda, et poolthäälteenamusel on üks distsiplineeriv mõju. Kui teatud osa ühiskonnast, sellest inimudelise Riigikogus leiab, et vastuvõetav akt või dokument võib riivata ülejäänud ühiskonnaliikmete huve, siis ta rakendab kogu oma mõju, mis tal saalis on, et takistada seaduse vastuvõtmist. Tähendab, tullakse kohale ja hääletatakse. Ja seetõttu, kui nüüd opositsioon kaotab nii-öelda valvsuse, on riigipeal tõesti võimalus seda asja korrigeerida. Ma tahaksin pöörata tähelepanu veel ühele tahule. Praktika on näidanud seda, et põhimõtteliselt ei ole kõik Riigikogu liikmed oma kompetentsilt suutelised ühe või teise küsimuse üle otsustama. Me oleme siiski piiratud subjektid, igaüks omamoodi, ja

kui me tõstame nüüd selle veto kummutamise kvoodi koosseisu enamusega kõrgemaks, siis võib kujuneda järgmine olukord. Ütleme, et üks seadus on vastu võetud häältega 3:1, sest põhimõtteliselt need 4 saadikut ongi huvitatud selle dokumendi vastuvõtmisest või tagasilükkamisest. Nad on sed arutanud põhjalikult, nad on selles küsimuses kompetentsed. Nüüd on ainuke oht, et selle normiga rikutakse ülejäänud osa huve. Ja kui me toome nüüd sisse selle koosseisu enamuse, siis me sunnime tegelikult otsustama ebakompetentseid inimesi ja rikume kogu selle normi ära. Minu meelest on see väga ohtlik situatsioon, kui me paneme oma otsuseid muutma ebakompetentsuse. Tänan.

Juhataja: Suur tänu, hr. Koha. Lugupeetud kolleegid, mul on teile selline ettepanek: kuna me arutame seda küsimust kolmandat korda, siis piirdugem hr. Kase sõnavõetuga kohalt ja ma palun, et hr. Kross aitaks hinnata meie arutelu, kas kinnitada meie mõtteid või rõhutada, et nendes on vaja teha korrektiive. Niisiis, kõigepealt saab kohalt sõna hr. Kask ja pärast seda ma palun, et meid aitaks Assamblee ekspert hr. Jaan Kross. Hr. Kask, teil on sõna.

P. Kask: Ma tahtsin täpsustada hr. Kaalepi argumente. Kõigepealt Islandi kohta. Islandi presidendi valib rahvas ja tal on põhiseaduse järgi tõesti seadusandlikke õigusi, aga tegelik elu on natuke teistsugune, kui kirjas on. Islandi presidendiks ei kandideeri

kunagi erakondade liidrid ja president ei sekku ka kunagi poliitilisse ellu. Miks see nii on? Ühe põhjuse-na nimetatakse traditsioonide kõrval ka seda, et Islan-di põhiseadus on muudetav lihthäälteenamusega, ja niipea kui president sekkuks, "teeks parlament talle kohe ära, võtaks talt selle võimu lihtsalt ühe aktiga ära. Soome presidendi vetoõiguse kohta ei ole mina midagi kuulnud. Minu andmetel ei ole tal vetoõigust, mis oleks kummutatav või mille kummutamiseks oleks nõutav kvalifitseeritud enamus. Ja mis puudutab parla-mendi laialisaatmist, siis loomulikult ma ei ole väit-nudki, et parlamentaarsüsteemis ei oleks presidendil parlamendi laialisaatmise õigust. See on just see, mis ei ole ohtlik. Ohtlikud on otseste seaduste mõjutamise, seadusandliku protsessi mõjutamise teed. Tänan.

Juhataja: Tänan. Hr. Kross, ma palun teid kõnepul-ti ja palun osutada oma abi Põhiseaduse Assambleele. Sõna on hr. Jaan Krossil.

J. Kross: Head kolleegig! Kolleeg Koha oma äsjases sõnavõtus kinnitas, et Kaalepi apellatsioon, kui me selle vastu võtaksime, soodustaks ebakompetentsi mobiliseerumist parlamendis. Minu meelest sisaldub niisuguses mõttes aprioorne parlamendiliikmete difer-entseerimine kompetentseiks üksikisikuiks, kes otsusta-vad küsimusi ja massiks, kes kas tuleb kaasa või ei tule kaasa, aga ühesõnaga on nii või teisiti inertne. Selle mõttekäigu vastu ma vaidlen kõigepealt või küsi-

märgistan selle mõttekäigu otstarbekuse ja põhjendatuse. Ma arvan, et Kaalepi apellatsioon ei kärbita lubamatul viisil parlamendi võimalusi ja parlamendi võimu. Koosseisu enamus võib praktiliselt kõik. Võtku ta siis kätte ja viitsigu, või kui ta ei viitsi, siis me oleme valinud, meie valijaskond, oleme valinud parlamenti valed inimesed. Viga pole siis mitte selle apellatsiooni idees, vaid meie orienteerumatuses inimeste seas, kelle me valime. Juhusliku enamuse oht, millest Kaalep rääkis, on ju siis ikkagi häbemata suur, kui sellele ei püüta seada mingisuguseid piire. Juhusliku enamuse ohtu, noh. ütleme, jutumärkides, kogesime teatud viisil ka eile, kui üks hääl, 18:17 otsustas tegelikult praeguse põhiseaduse variandi järgi meid ees ootava vabariigi tüübi. Üks hääl. Keegi juhuslikult viibis või ei viibinud näiteks WC-s. Ja meil on nüüd parlamendi poolt valitava riigipeaga riik, ehkki minut enne seda oli ta eelnõu järgi valijameestekogu poolt valitava riigipeaga riik. Nii et ma tahaks toonitada seda, et Kaalepi apellatsiooni heakskiidu korral parlament aktiveeritakse, temalt nõutakse pisut rohkem, temalt nõutakse tõsisemat osavõttu asjade otsustamisest, aga teda ei diskvalifitseerita, tema võimu ei kärbita mitte kõige väiksemalgi määral.

Juhataja: Tänan, hr. Kross. Me teeme veel kohaloleku kontrolli ja pärast seda hääletame. Kohaloleku kontroll, palun. Kohal on 36 assambleeliiget. Probleem, mida me lahendame hääletamise kaudu, on § 99 lg. 2 lõpus. Me selgitame kolmandat korda Assamblee seisukohata küsimuses, kuidas jääb riigipea vetoõigusega. Teile väljajaotatud eelnõu tekstis on kirjas, et kui Riigikogu jätab poolthäälteenamusega riigivanema poolt tagasisaadetud seaduse muutmata, kirjutab riigivanem seadusele alla. Hr. Kaalepi esitatud apellatsioonis nõutakse poolthäälteenamuse asendamist koosseisu enamusega. See on küsimus, millele me nüüd otsime vastust hääletamise kaudu. Kes on selle poolt, et § 99 lg. 2 asendada vastavalt hr. Kaalepi apellatsioonile sõnad "poolthäälteenamus" sõnadega "koosseisu enamus"?

Hääletame. 7 poolt- ja 28 vastuhäält. Hr. Kaalepi apellatsioon lükati tagasi ja meie eelnõu teksti jäid § 99 lg. 2 sõnad "poolthäälteenamusega". Lugupeetud kolleegid, istungi ajal pöördus minu poole kolleeg Tiit Käbin ja juhtis õigesti tähelepanu sellele, et eile me ei lahendanud hääletamise korras §-s 74 küsimust, kas Riigikogu juhid saavad oma volitused üheks aastaks või mitte. Me kirjutasime küll kõik rõõmsasti teksti juurde lause, millega need volitused kestavad vaid 1 aasta, kuid seda küsimust me eraldi ei arutanud ega hääletanud. Ma palun selle probleemi lõplikuks lahendamiseks veel kord kõnetooli pr. Liia

Hänni. Vajaduse korral me arutame seda küsimust ja otsustame hääletamise teel. Palun, pr. Hänni.

L. Hänni: Austatud juhatus, lugupeetud kolleegid! Jutt on hr. Jüri Adamsi apellatsioonist. Redaktsioonitoimkonnal oli võimalus seda apellatsiooni arutada alles eile hommikul ja me langetasime toetava otsuse. Teile väljajagatud tekstides aga apellatsioonile vastavat teksti lisatud ei olnud, kuna ma oma ettekandes nimetasin seda suuliselt ja palusin teksti lisada. Me oleme siiani kasutanud sellist praktikat, et redaktsioonitoimkond on teinud lisandusi, kui ta on seda vajalikuks pidanud, ja hiljem on olnud võimalik apelleerida meie muutust. Nagu ma aru sain, hr. Käbin tegigi praegu seda. Sisulised kaalutlused selle lõigu lisamisel olid järgmised. Riigikogu juhatus on eelkõige Riigikogu tööd korraldav organ ja selleks, et ta oleks uuendatav, et oleks pidev hinnang tema tööle ja Riigikogul oleks võimalik teha ka vahetusi, juhul kui juhatuse töö teda ei rahulda, on vaja, et need volitused ei oleks kogu Riigikogu ametisoleku ajaks. Riigikogu juhatust peaks olema võimalik vahetada kiiremini ja just sellest mõttest lähtudes me leidsimegi, et hr. Adamsi ettepanek on põhjendatud. Sel juhul väheneb Riigikogu juhatuse poliitiline roll ja ta muutub põhiliselt professionaalseks organiks, kui nii võib öelda. Aga ma loodan, et hr. Adams ise kui ettepaneku autor

põhjendab veel täpsemalt kõiki neid kaalutlusi, mis olid tema ettepaneku taga. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu, pr. Hänni. Meil ei ole oma probleeme kuhugi edasi lükata, ega ühegi teise organi peale veeretada ja sellepärast on juhatus seisukohal, et arutame need küsimused läbi ja otsustame täna. Esimesena saab kõneks sõna hr. Käbin. Palun.

T. Käbin: Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! See küsimus tuleb läbi hääletada, sest tegemist pole ju mitte redaktsiooni muutmisega, vaid põhimõttelise küsimusega. Kui ma õigesti aru saan - ja ma arvan, et ma saan õigesti aru - siis toetatakse siin saalis suhteliselt tugeva võimuga parlamenti. Kui me iga aasta tagant hakkame valima ringi juhatajat ja asejuhatajat, mida see endaga kaasa tuua võib? Kõigepealt ma loodan, et me jõuame päris varsti selleni, nagu on mujal maailmas, et põhiosa seaduseelnõusid tuleb valitsuse kaudu ja Riigikogus tulenvad nad arutusele läbi juhatuse. Tähendab, juhatusel on küllalt suured õigused ja võimalused panna küsimus käevakorda kohe, katsuda selle arutamiselepanekuga viivitada, lükata seda edasi jne.jne. Selle lühikese jutu kokkuvõtte on, et kui te tõesti tahate, et parlament on tugev, siis tuleks valida juhataja ja asejuhataja kogu Riigikogu volituste ajaks. Ja mis puutub sellesse, et kui ta hästi ei tööta, valime aasta pärast uue, siis ega keegi ei keela ju Riigikogul valimast uut juhatajat või asejuhatajat,

kui nad tõesti ei saa oma ülesannetega hakkama. Aga programmeerida sisse, et me valime ta jutiselt, ainult aastaks neid ülesandeis täitma, ei ole minu meelest õige.

Juhataja: Tänan, hr. Käbin. Hr. Adams, palun, teil on kõneks sõna.

J. Adams: Lugupeetud kolleegid, erinevalt hr. Käbinist ma arvan, et see küsimus ei ole absoluutselt seotud parlamendi tugevuse või nõrkusega. Kust see tuli päevakorraile? Minule isiklikult teadvustasid selle probleemi esimest korda meil siin viibinud eksperdid, eriti viidates Soome ja mitme teise riigi vastavale praktikale, millel on väga pikad ajaloolised juured, mis lähevad tagasi nendes aegadesse, kus riigipäevad käisid veel koos periooditi. Sealt on pärit traditsioon, et iga riigipäev valib omale juhataja. Moodsamal ajal on enamuses riikides parlamendil kaks istungjärku, sügis- ja kevadistungjark ja nende alguses valitakse juhatus. See on nii väga paljudes riikides. Konkreetselt üheaastane tähtaeg on näiteks Saksa põhiseaduses. Eestis on praegu probleeme selles, et meil ei ole täpselt kinnistunud istungjärkude traditsioon, sellepärast ma pooldasin ühe aasta varianti. Kuidas see küsimus praktiliselt välja näeb? Enamasti on sellised ümbervalimised toonud pidevalt ühe ja sama juhataja. Kuid ma arvan, et meie

arenevas demokraatias on äärmiselt vajalik, et oleks võimalus valida, vahetada inimest, sest ma kardan, et tihtipeale inimene, kes niisugusele kohale kandideerib, ja keda parlamendi enamus soovitab, ei tea oma võimeid ja sobivust sellele kohale. Kõnealune säte annab võimaluse teha sisuliselt sujuvaid vahetusi. Hr. Käbin ütles siin, et iga hetk võib ju uue valida ja sisuliselt võib ta ka tagasi astuda. Poliitiliselt ei ole see aga alati nii lihtne. Aastane tähtaeg on minu arvates piisav, et valida uus juhataja, kui on selgunud, et üks juhataja ei sobi. Huvitav on see, et kui ma redaktsioonitoimkonnas selle küsimuse tõstataks, siis kinnitati minu ettepanekut näidetega ülemnõukogu senisest praktikast, mille kohta mina ei ole küll eriti kompetentne midagi ütlema. Redaktsioonitoimkonna teiste liikmete arvamusel viitasid aga sellele, et sellist sätet on vaja. Tänan.

Juhataja: Aitäh, hr. Adms. Kas hr. Saatpalul ja Kasel on küsimused? Ei ole.

Kolleegid, mul on teile selline ettepanek. Kui te peate seda vastuvõetavaks, kuulame ära härrade Saatpalu ja Kase sõnavõttud kohalt. Ma palun hr. Jaan Krossi, et ta võimaluse korral aitaks meil valikut teha. Pärast seda me hääletame ja siis teema vaheaja. Sõna saab hr. Saatpalu. Palun.

V. Saatpalu: Ma olen viimased aastad olnud päris hästi kursis Soome poliitilise eluga ja ma tean seal-seid keskustelusi just nimelt ka selle parlamendi juhataja kohapealt ja ma tean ka, et seal on olnud kavatsusi teha see aeg veel lühemaks kui üks aasta. Nad seovad seda kuidagi parlamendis olevate parteide arvuga, et see roteerumise sagedus tuleneks ka parlamendis olevate parteide arvust. Ma arvan, et on siiski mõistlik kompromissina määrata see aeg täpselt ära, üks aasta on minu arust sobiv ja ma usun isegi, et Eesti kohaliku võimu tasandil olksid paljud tülid olemata, kui maakogudes või suuremate linnade volikogudes oleksid volikogude esimehed roteeruvalt nende aastate jooksul paika pandud, nii et aasta järel oleks uus volikogu esimees. Ma loodan, et see aitab parlamendidemokraatialle kaasa. Aitäh.

Juhataja: Tänan. Härra Kask, palun.

P.Kask: Kallid kolleegid, ma toetan apellatsioonid. Parlamendi spiiker peab olema väga neutraalne isik, sisuliselt on ta vahekohtuniku rollis. Paljudes riikides on talt ära võetud isegi hääletamise õigus, kuni ta juhatab parlamentid. Probleemiks ongi eriti arenevates riikides, kuidas jõuda sinnamaani, et spiiker käitaks neutraalselt. Assamblee on selles suhtes erakordselt õnnelikus olukorras, kui võrrelda mõne teise koguga. Ma arvan, et see ümbervalimine soodustab sellise olukorrani välja jõudmist, kus spiiker on neutraalne isik. Tema neutraalsus rahuldab nii üht kui ka teist poolt ja kui ta on neutraalne, kui ollakse rahul just nimelt tema neutraalsusega, siis valitakse ta niikuinii tagasi, aga häda on suur, kui spiiker on valitud pikaks ajaks ja ta hakkab täide viima oma erakondlikke eesmärke. Täna.

Juhataja: Suur tänu hr.Kasele, ka nende varjatud heade sõnade eest juhatuse aadressil. Meile kõll kiitmine meeldib, nii et kui võimalik, palun tehke seda sagedamini, aga nõüd ma palun, et hr.Jaan Kross ötleks välja oma seisukohad ja arvamused. Palun. Sõna on Assamblee ekspordil hr.Krossil.

J.Kross: Head kolleegid, mul ei ole midagi originaalset lisada, ma tahan ühineda sellega, mis eespool domineerimata jäi. Mina olen arvamusel, et suhteliselt lähem turnus ehk

ametiaeg Riigikogu juhataja töös ei ole Riigikogu nõrgenemise või nõrgendamise instrument, vaid vastupidi, Riigikogu stabiliseerimise, normaalsete meeleolude võidulepääsu ja sellisena Riigikogu tugevnemise vahend. Ma arvan, et üks aasta on sobiv.

Juhataja: Tänan. Me viime veel kord läbi kohaloleku kontrolli ja sellele järgneb hääletamine. Kohaloleku kontroll, palun.

Kohal on 38 assambleeliiget. Hääletama asume paragrahv 74, kuhu redaktsioonitoimkond vastavalt hr. Adamsi ettepanekule soovib teha lisanduse, et paragrahvis märgitud ametimeeste volitused kestavad üks aasta. Kes on selle poolt, et lisada paragrahvi 74, et nimetatud ametimeeste volitused kestavad ühe aasta? Palun hääletame. 30 poolt- ja 6 vastuhäälega otsustas Assamblee täiendada paragrahvi 74 mõttega, et Riigikogu juhataja ja asejuhataja volitused kestavad üks aasta.

Lugupeetud kolleegid, me teeme kohe vaheaja, kuid mul on teile teatada, et põhjust on läbi inna ka alumise korruse sööklast. Ilmselt on võimalik sealt söögipoolist osta. Vaheaeg kestab 20 minutit. Me kohtume teiega uuesti kell 11.50. Vaheaeg.

V a h e a e g

Juhataja: Vaheaeg on lõppenud. Lugupeetud kolleegid, palun istuge oma kohtadele, kohaloleku kontroll. Kohal on 19. Me leppisime hr.Adamsiga kokku, et pärast vaheaega saab esimesena sõna hr.Adams. Härra Adamsit saalis ei ole, ma palun, et keegi saalist ei lahkuks, mõtleme hr. Adamsist ja tema seaduseelnõust ja ootame, kuni ta tuleb.

Täna, et hr.Adams leidis võimaluse meiega õhineda, seda enam, et meil oli omavaheline kokkulepe, et pärast vaheaega saab ta esimesena sõna. Vastavalt sellele kokkuleppele palungi, et kõnepulti tuleks hr.Adams, me jätkame hr.Adamsi apellatsioonide läbivaatamist, palun.

J.Adams: Ma palun vabandust hilinemise pärast. Ma pean apelleerima siin praegu mitte niivõrd kui üksikisik. Ma pean apelleerima esialgse projekti tasemelt, nii nagu te seda aktsepteeriksite eelnõu aluseks võtmisel. Selles projektis on terve hulk kindlaid printsiipe, mis on praeguseks jäänud püsima, kuigi paljud on muutunud. Kuid on üks printsiip, mis ei ole jäänud püsima, ja ma arvan, et seda ei ole võib-olla täiesti teadvustatud. Ma kirjeldan teile seda küsimust, see on väga põhimõtteline ja arvatavasti tooks redaktsioonilisi muudatusi kaasa kuni paarikümnesse paragrahvi, aga need kõik on tühised muudatused, juhul kui printsiip omaks võetakse. Ja küsimus on riigipea, meie nimetuse järgi riigivanema

rollis tulevases Eesti riigis. Me oleme paika pannud, et riigivanemal on oma osa seadusandluses. Tal on ka suspensivse veto õigus. Me oleme paika pannud, milline on tema osa välislepingute sõlmimisel. Kuid milline on riigivanema osa. See ei ole minu arvates õieti paigas. Ja siin tuleb tagasi kõsimus sellest, mis tööpi riigivanemat me tahame. Meil on paragrahv 53, kus me oleme öelnud, et riigivanem on riigi ühtsuse kandja. Vaatame, kuidas ta seda ühtsust kannab. Selgub, et ta on hoopis õiguskantsleri, Riigikogu esimehe, Eesti Panga direktori, riigikohtunike, kaitsenõukogu ülemjuhataja jne. kandidaatide eelvaliku mehhanism, aga mitte riigivõimu ühtsuse kandja. Esialgses projektis oli võetud aluseks selline printsiip (see on võib-olla veidi arhailine, veidi kuningriiklik), et mitmesuguste kõrgemate riigiametnike (peaministri, ministrite ja kõikide teiste, keda ma nimetasid) ametivõim ja volitused lähtuvad riigivanemast. Tähendab, sellest momendist, kui riigivanem on kirjutanud vastava käskkirja selline inimene kinnitada sellesse ametisse, ja lõppevad ka täpselt sellega. Parlamendil on olnud seal kõrval poliitilise kontrolli funktsioon, kas tunnustada see konkreetne inimene näiteks sellele ametikohale poliitiliselt sobivaks või mitte. Selles mõttes oli kõikide nende kõrgemate riigiametnike ametisse saamise tee esialgses projektis öles ehitatud niimoodi, et eelvaliku

sobiva kandidaadi leidmiseks teeb mingisugune kompetentne organ. Kohtunike puhul peaks see olema riigiohus, kõrgemate ohvitseride puhul kaitsevägede ülemjuhatus. Mitmetes kohtades oli nimetatud, et eelvaliku teevad parlamendi vastavad komisjonid. Selle printsiibi murendamine algas momendist, kui võeti vastu põhimõtteline otsus, et me ei nimeta parlamendi komisjone. Miks ma pooldan seda kuningriiklikku või niisugust otsuse printsiipi? See on ka puhtmoraalne küsimus. Parlamendid on suhteliselt ajutised nähtused, nad vahetuvad, aga sama riigivanema ametisoleku ajal võib neid olla mitmesuguseid. Kui parlament kinnitab kellegi ametisse, siis selle inimese moraalne volitus lõpeb siiski momendist, kui seda parlamenti enam ei ole ja tuleb järgmine. Niimoodi ei oleks kõll riigivanema poolt, kes oleks siis mitte poliitiline vahekohtunik. Praeguses süsteemis on mindud seda teed, nagu on näiteks USA-s, tähendab, kõrgelt presidentaalsetes süsteemides, kus on tõepoolest nii, et riigivanem, antud juhul Ameerika president teeb oma valiku, keda soovitada näiteks riigikohtunikuks või ministriks või peaprokuröriks, siis annab parlament sellele oma heakskiidu. Aga nendes riikides on presidendi taga ka vastav ametkond, kus see tegelik valik tehakse. Meie riigivanemal ei ole ju ette näha mingisugust erakordset suurt ametkonda. Härra Hallaste, kes on minu põhiline oponent selles küsimuses, on öelnud, et

siin on kirjutamata reeglid, iseenesest mõista ei arva riigivanem ise, keda määrata ühte või teise ametisse, kõll temale soovitatakse, kõll temale kuidagi kirjutamata reeglitega pakutakse õige kandidaat ette. Sellise skeemi järgi tuleks nii välja, et näiteks riigikohtuniku ametisse määramiseks tehakse kõigepealt riigivanemale ettepanek, et tema omakorda teeks ettepaneku parlamendile, et parlament paneks ametisse. Mina ei saa aru, minul on tunne, et sellisel juhul ei ole meil üldse riigivanemat vaja. Ühest küljest on minu arvates siin tekkinud 1920.aasta põhiseaduse superparlamentarismi ja ma ütleksid, Ühendriikide superpresidentialismi veider segu. Ja sellepärast ma kutsun üles alustama sellel teemal diskussiooni. Kohtunike, kõrgemate sõjaväelaste, kõrgemate riigiametnike, välja arvatud need, keda parlament paneb ametisse enda jaoks, kõikide nende ametivolitused algavad sellest momendist peale, kui riigivanem kirjutab käskkirja, et selline inimene on ametisse kinnitatud, ja lõpevad sellest momendist, kui riigivanem kirjutab käskkirjale alla, et selline inimene on ametist vabastatud. Eelvaliku teeb iga süsteem erineval viisil. Siin on meil võimalus natukenegi läheneda võimude lahususe printsiibile, nimelt lahutada kohtuvõim täidesaatvast võimust. Kerkib probleem, kas riigivanemal on õigus keelduda ametisse nimetamast näiteks talle ette pakutud ühte või teist ametnikku. Ma arvan, et kui me andsime riigivanemale suspensiivse veto

õiguse, siis me peame andma talle üldiselt õiguse ka motiveeritult kinnitada, see on minu arvates loogiline.

Nüüd kujutame ette, et ta on veendunud, sellisel juhul peaks kõsimus minema parlamenti poliitilisele hindamisele ja analoogselt suspensiivse vetoga oleks võimalik seda vetot tagasi lükata. See on nüüd kompleksse ettepaneku teise osa, selline paragrahv puudus esialgsest projektist. Praegu on mul välja kirjutatud apellatsioonisäte, kuidas põhimõtteliselt võiks sellise paragrahvi sõnastus olla. Sellisel juhul, kui printsiip omaks võetakse, kuidas siis toimuks peaministri ja ministrite ametisse nimetamise protseduur? Ministrid, nii nagu ka peaminister, kinnitatakse ametisse ja vabastatakse ametist ainult riigivanema poolt. Riigivanem ei ole nendes otsustes vaba, tema on seotud näiteks parlamendis antud konkreetsele peaministrile või ministrile poliitilise usaldusega või selle usalduse äravõtmisega. Aga siit tuleb, et vastavad avaldused laekuvad ikkagi ainult riigi peale, mitte parlamendile.

See lahutaks ka parlamendi personaalse ametisse määramise probleemidest ja annaks võimaluse kujuneda rohkem seadusandlikuks organiks. Ma isiklikult arvan, et nende funktsioonide lahutamata jätmise võib olla ka meie esimese põhiseaduse üks probleemidest. Nii et praegusel juhul on pakutud välja niisugune kompromissvariant, et igaüks tegeleb

oma asjadega, kohus mõistab kohut, parlament teeb seadusi ja kõrgemad riigiametnikud kinnitab ametisse riigivanem. Need lahusused on omakorda seoses väga mitmesuguste soovitude süsteemiga ja teisest küljest poliitilise kontrollisüsteemiga, mida teostab parlament. Praeguses põhiseaduse projektis ei valitsegi momendil niivõrd üks kontseptsioon. Näiteks mis puutub valitsuse ametisse, siis III toimkond on aktsepteerinud selle põhimõtte, millest ma rääkisin, redaktsiooniliste erinevustega. Mitmete teiste ametite, eriti õiguskantsleri, riigikontrolöri, riigikohtunike jt. kohtunike, Eesti Panga nõukogu esimehe ja kaitseõukogu juhataja puhul on aluseks võetud selline printsiip, et nende inimeste võim ei lähtu mitte riigivanemast või tegutsemisvolitusest, vaid riigivanem on n.ö. soovitav organ nende inimeste ametisse soovitamisel. Vabandan, ma läksin väga pikale, ma hakkan juba ennast kordama. Kui on vaja küsimustele vastava, ma hea meelega vastan.

Juhataja: Härra Adams, ka juhatusel on üks palve. Praktika näitab, et me hakkame arutama printsiipe ja teeme seda eriti kolmandat lugemist lõpetades. Siis ei taha meie arutelu lõppeda ja need otsused, mida me ootame, jäävad ka täna langetamata. Kas on võimalik neid tähtsaid probleeme siduda konkreetse tekstiga? Ma julgen teha ettepaneku kõigepealt siduda esitatud probleem meile väljajagatud eelnõu

paragrahv 54 punktiga 10. Selles punktis on riigivanemale antud ülesanne teha Riigikogule ettepanek õiguskantsleri, riigikohtu esimehe, Eesti Panga nõukogu esimehe, riigikontrollööri, kaitseväge ülemjuhataja ametisse nimetamiseks.

J. Adams: Ja täiesti on võimalik, see on võib olla kõige-kõige paremini koostatav koht. Minu ettepanek on pöörata see sõnastus peaaegu vastupidiseks, et riigivanem kinnitab need ametisse vastavalt ettenähtud soovitude korrale, aga mitte tema ei soovita parlamendil neid ametisse kinnitada.

Juhataja: Härra Adams, kas me võiksime formuleerida küsimuse, mida me hakkame arutama? Härra Adams taotleb, et mitte riigivanem ei esita nimetatud ametimehi (riigikantsler, riigikohtu esimees jt.) Riigikogule ametisse nimetamiseks nagu on paragrahv 54 punktis 10, vaid riigivanem peaks need ametimehed ise ametisse nimetama.

J. Adams: Vastavalt põhiseaduses kehtestatud korrale. Me võime täiesti seda niimoodi formuleerida, aga minu ettepaneku sisu ei piirdu ainult sellega, vähemalt peatöki "Kohus" peaks toimuma siis vähemalt üks analoogiline muudatus, võimalik, et ka mõnes muus kohas on selline keeramine sellisel juhul vajalik, juhul kui see võetakse arvesse.

Juhataja: Härra Adams, kas me võime mõista seda selliselt, et me alustame paragrahv 54 p.10 arutelu, kusjuures on kaks kontseptsiooni. Üks, mis on eelnõus, mille sisu on see, et Riigikogu nimetab ametisse õiguskantsleri jt. ametimehed, keda siin on loetletud, ja teine on see, mille esitas ja mida kaitseb hr. Adams, et need ametimehed nimetatakse ametisse riigivanema poolt. Loomulikult mõlemal juhul toimub see sellekohases korras.

J. Adams: Jah, me võime täiesti sellega nõustuda, kuigi minu ettepanek, ma kordan, on laiem. Ma palun juhatust, et kui näiteks selle 10. punkti kohta langetatakse otsus, mis kiidetakse heaks minu põhimõttel, siis käsitletakse edasi teisi analoogilisi kohti, see haakub ka veel lisaparagrahvi probleemiga, mis käsitleb riigivanema õigust nimetada ametisse ühte või teist inimest.

Juhataja: Tänan. Me teeme vastavalt hr. Adamsi ettepanekule.

K. Jürgenson: Lugupeetud Jüri Adams! Mulle jäi kõrvu väide, et Riigikogu poolt ametisse nimetatud ametniku moraalne kohustus oleks pärast Riigikogu laialiminekut ametist taanduda. Ma sooviksin avaldada arvamust selle kohta. Kas selles sõsteemis, mis me nüüd omaks oleme võtnud ja siia

põhiseadusse sisse programmeerinud, nimelt selles parlamen-
taarses süsteemis, kus riigivanemal on arbiteri roll ja
suurim mandaat on Riigikogu käes, ei ole nõud mitte sedapi-
di, et suurema mandaadiga kogu poolt ametisse nimetatud
ametniku puhul (kui tal on see moraalne kohustus, nagu te
ötlete), on moraalne kohustus ametist tagasi astuda veelgi
suurem, kui ta on ametisse nimetatud riigivanema poolt
sellises pädevuses, nagu ta meil on siia sisse programmeeri-
tud. Ka riigivanem lahkub ükskord ametist. Aitäh.

J.Adams: Loomulikult üks riigivanem tuleb ja teine
läheb. Tõsi, ma pean tunnistama, et ma ei suutnud hästi hr.
Jõrgensoni küsimuse sisu jälgida, minu arvates seal peegel-
dus mitu küsimust. Mis puutub moraaliga küsimusse, siis jah,
võib öelda, et terve mõistusega inimene ütleb, et ta on ju
eelmise Riigikogu ametisse pandud, seda enam ei ole. See on
üks probleem, aga see ei tähenda, et formaalselt ei pea
volitusi olema. See on puht formaalne küsimus. Teiseks, mis
asi on Riigikogu. Riigikogu on rahva poliitiliste meeleolude
n.ö. läbilõige. Riigikogu on väga pädev andma poliitilist
hinnangut. Enamiku nende ametimeeste puhul, kellest me prae-
gu räägime, ei ole mitte niivõrd tähtis kriitiline hinnang,
kuivõrd erialane hinnang, erialane sobivus. Mina julgen väga
väita, andku andeks kõikide maailma parlamentide liikmed, et

parlamendid ei ole siin maailmas kõige paremad kohad erialaste otsustuste tegemiseks. Ma ei tea, kas härra Jørgensooni see vastus rahuldab?

Juhataja: Härra Adams, küsimusi rohkem ei ole, suur tänu. Lugupeetud kolleegid! Probleem on küll ülimalt tähtis, kuid mulle tundub, et ka seda küsimust me oleme ju korduvalt siin saalis arutanud. Palun, kas on vastuvõetav see, et meil on 4 kõnelejat, härrad Hallaste, Rätsep, Kask, Rumessen, ja 5 sõnavõtjat, härrad Kaalep, Kama, Arjakase, Erm ja Rebas. Kui te aktsepteerite seda, siis ma palun, ärge registreerige ennast enam ei kõnelejaks ega sõnavõtjaks. Aitäh. Härra Hallaste, teil on sõna, palun.

I.Hallaste: Lugupeetud kolleegid! Ma juhin tähelepanu sellele, et me seda küsimust siin saalis arutanud ei ole. 8.novebril, reedel ütles hr. Adams apellatsioonini III toimkonnale. Toimkond arutas seda küsimust väga põhjalikult ja kuna hr. Adams lubas, et see tuleb apellatsioonina saali, siis me lootsime, et teise lugemise lõpetamise eel see tööpoolest apellatsioonina siia tuleb ning me saame need küsimused siis selgeks vaielda. Kahjuks seda apellatsioonini ei esitanud ja esitatakse nüüd kolmanda lugemise lõpus. Kõigepealt üldine hinnang sellele ettepanekule. Ta pöörab

kogu põhiseaduse süsteemi pea peale. Härra Adams ütles, et kui selles paragrahvis tehakse muudatus, toob see endaga kaasa muudatusi paljudes teistes kohtades ja peatökkides. See on täiesti õige. Ka mina ei ole praegusel hetkel võimeline nimetama kõiki neid kohti, kus muudatused tuleksid, kindlasti tuleb muudatus riigikogu peatökkis, õiguskantsleri peatökkis, kaitse peatökkis jne. Ma hakkan kahtlema, kas me pärast selle põhimõtte läbiminemist suudame põhiseaduse eelnõu 20. jaanuariks üleõldse kellelegi üle anda. Aga mitte see ei ole võib olla kõige tähtsam. Lähtume mitte formaalsetest, vaid sisulistest argumentidest. Härra Adamsi ettepanekus on öeldud, et riigivanem kinnitab ametisse oma käskkirja või otsusega ja vabastab ametist. Ta ei tee seda omal äranägemisel, vaid enamasti on tal selleks vaja Riigikogu või kellegi teise soovitusi. Kui III toimikond 9. novembri koosolekul seda küsimust arutas, siis meie jaoks kõige tõsisemaks probleemiks oli, kuidas ja millises vormis teeb Riigikogu oma soovitusi. Riigikogu võtab vastu kõiki otsuseid, ka mingeid soovitusi, soovitavaid otsuseid hääletamise teel. Kui nõud hakatakse kinnitama ametisse riigikontrolöri või õiguskantsleri, siis ei tõuse Riigikogu saalis küsimus mitte sellest, kas õiguskantsler on Eesti üks paremaid juriste, õiglasemaid juriste, kes võiks tõepoolest olla kontrolliva ülesande täitja, vaid tuleb küsimus vastavalt poliitiliste

jõudude pingutusele saalis sellest, kas tegemist on hea kristliku demokraadiga või sotsiaaldemokraadiga, Rahva-keskerakonna tegelastega või ükskõik kellega, kes siis valimistel on parasjagu võitnud. See muutub kõige esmasemaks kriteeriumiks ning see on nii kaitseväge õlemjuhataja, Eesti Panga nõukogu esimehe, riigikohtu esimehe, riigikontrolöri ja õiguskantsleri puhul igal juhul. Need on ametid, is on loetletud paragrahv 54 punktis 10. Härra Adams tõi välja selle, et peaministri puhul käib sama asi, riigivanemal on õigus keelduda peaministrit ametisse kinnitamast. Ma juhin tähelepanu, et meie praegune valitsuse moodustamise kontseptsioon on selline, et riigivanem teeb ettepaneku peaministri kohta parlamendile, kes siis otsustab peaministri ametisobivuse või ametisse kinnitamise, vabandust, hääletamise teel poolthääaltenamusega. Kui nõud parlament peaks võtma vastu otsuse, saatma selle riigivanemale, mõtleb riigivanem mitu päeva, kas võtta vastu või mitte, lökkab tagasi, kui tahab. Sellisel juhul on kogu praegune valitsuse moodustamise konstruktsioon pea peale keeratud. Omamoodi ohtlikuks pean ma ka seda lahendust, kui anda riigivanemale õigus keelduda ministreid ametisse kinnitamast. Praegune konstruktsioon on selline, et peaminister esitab pärast oma ametisse kinnitamist riigikogus riigivanemale ministrite nimekirja ja riigivanema õlesanne on ainult see kinnitada, olla just selleks n.õ. notariks, kes fikseerib, et sellest

hetkest on need ministrid ametisse kinnitatud, samuti peaministri ettepanekul vabastab ta nad ametist. Kui anda riigivanemale võimalus keelduda ministrit ametisse kinnitamast ja apelleerida see asi Riigikogule, siis sellisel juhul muutub konstruktsioon mõnes mõttes raskeks, keeruliseks. Esiteks vabastab see peaministri vastutusest oma tegevuse eest, kui riigivanem seda õigust kas või korragi kasutaks, öeldes, ett ma tahtsin sellele kohale panna väga head meest, aga mul ei lastud seda meest võtta, järelikult ma ei saa anda täit vastutust valitsuse tegevuse eest. See ei oleks kooskõlas parlamentaarse süsteemiga. Praeguse kontseptsiooni järgi ei kinnita Riigikogu ega vabasta üksikuid ministreid. Kui riigivanem keeldub ministrit ametisse kinnitamast, siis läheb apellatsioon Riigikogule. Ma usun, et selles tekstis, mille hr. Adams on esitanud, on üks viga. Siin on öeldud, et selle veto õletamiseks on vaja koosseisu enamuse otsust. Just enne vaheaega hääletasime riigivanema vetoõigust ja saali enamuse oli selle poolt, et seaduse puhul on riigivanema vetoõiguse kasutamiseks vaja poolthäälteenamust, et ei ole vaja koosseisu enamust. Nõud teatud asjades me anname riigivanemale õiguse peatada asja nii, et nõutakse Riigikogu koosseisu enamust. See läheb vastuollu kogu muu kontseptsiooniga ja kui see nõud peaks heakskiitu leidma, siis tuleks panna ka seaduste puhul vetoks koosseisu enamuse, sest muidu ei ole tasakaalus.

Ma pean selle apellatsioonilise läbimineku ohtlikuks sisulisest küljest, see viib väga piiratud inimressurssidega Eesti Vabariigis olukorra sinna, kus erilist kompetentsust nõudvatel ametikohtadel hakatakse isikuid valida lähtudes nende poliitilisest kuuluvusest ja meelsusest, mitte aga nende erialastest oskustest. Ja seetõttu kutsun kõiki õles jääma põhiteksti juurde ja mitte toetama apellatsiooni. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu, hr. Hallaste. Ometi olen sunnitud märkima, et hr. Hallaste ületas ajapiiri ja ma palun kõiki kolleege kinni pidada nendest ajapiiridest, mis on reglemendis: puldist kuni 7 minutit, kohal 2 minutit. Härra Rätsep, palun, teil on kõneks sõna.

J. Rätsep: Lugupeetud juhataja, austatud kolleegid! Minu ülesandeks on teatavasti esindada ka selle probleemi lahendamisel VI toimkonda. See põhimõte, mille üle vaidlus käib, puudutab täiesti konkreetset VI toimkonna kolme institutsiooni ühte põhikõsimust. Nimelt seda, kuidas määratakse ametisse riigikontrolör, õiguskantsler, riigikohtu esimees, aga samuti ka seda, kuidas määratakse ametisse kohtunikud üldse. Sellest aspektist lähtudes on sedasama teemat korduvalt arutatud VI toimkonnas ja mul on täiesti õhene seis-

koht ilma õhegi vastuargumendita, et selle kõsimuse puhul tuleb toetada põhiteksti. Nimelt kõige probleemikam ja sisulisem on see kõsimus võib-olla ehk kohtunike ja kohtuaparaadi ametisse paneku puhul. Härra Adamsi apellatsioon ja tema varasemate seisukohtade järgi peaks kohtunikud ametisse panema riigivanem. Me ei saa mitte kuidagi loobuda tahtest tegelikult läbi viia Eesti Vabariigi kohtureform. Selle kohtureformi üks oluline osa on kohtunike kaadri väga korralik valik. Meie toimkonna poolt ja ka IV peatõkis käsitletud isikute poolt tunnustatud kontseptsiooni kohaselt toimub kohtunike ametisse nimetamine siiski Riigikogu poolt. Ja me jääme kindlalt selle juurde. See mõningal määral tõstab kõll Riigikogu koormust teatavatel käivitumisperioodidel, kuid kahtlematult on kohtunike faktiliselt ikkagi (formulatsioonist olenemata) eluaegne amet niisugune parlamendi kui rahvaesindusorgani filter. See filter on olemas selliselt, et riigikohtu esimehe, nii nagu riigikontrolõri ja õiguskantsleri kandidaadigi esitab riigivanem Riigikogule ja Riigikogu kontrollib kõigi temale esitatud materjalide põhjal, aga ka isikliku kogemuse põhjal, sest Riigikogusse satub eeldatavasti kogu Eesti kodanikkonna parem osa ka muudest regioonidest peale Tallinna ja niimoodi on tegelikult võimalik komplekteerida vabariigi ees seisvate õlesannete täitmiseks sobiv kohtuaparaat.

VI toimkond toetab praktiliselt üksmeelselt paragrahv 54 p. 10 põhiteksti ja ka sellega seoses olevate sätete tekste eelnõu XII, XI ja XIII peatükis.

Juhataja: Tänan, hr. Rätsep. Sõna kõneks on hr. Kasel, palun.

P. Kask: Lugupeetud kolleegid! Härra Adamsi ettepanek laekus ka IV toimkonda ja ma pean tänama tänast spiikerit, et ta formuleeris selle täpselt, jutt on paragrahv 54 lg. 10, mis vaidlustatakse. Härra Adamsi ettepanek oli tunduvalt halvemini arusaadav ka toimkonnas. Ja üks põhjusi, miks ta ei sujunud (lisaks sellele, et hr. Adamsit ennast ei olnud kohal), oli see, et toimkonna liikmed ei saanud õieti sotti, mida siis hr. Adams asemele pakub. Aga ma tahaksin kaitsta seda praegust skeemi nende vastuväidete eest, mida hr. Adams esitas. Just nagu oleks riigivanemal liiga palju võimu või suva ise otsustada. Võtame näiteks ettepaneku tegemise Eesti Panga nõukogu esimehe ametisse nimetamise kohta Riigikogu poolt. Kui keegi arvab, et see käib nii, et kui panga nõukogu esimehe koht on seadusega määratud põhjustel vabanenud ja sinna on vaja uut meest valida, hakkab riigivanem mõtlema, ah-haa, nõud on minu vabadus kedagi välja pakkuda, laseb silme eest läbi kõik tuttavad inimesed, teeb nende hulgas

valiku ja läheb Riigikogusse, siis ta eksib. Tegelikult käib asi ikkagi just kompetentsuse tasandi kindlustamise suunas hoopis nii, et pakkumise teevad kompetentsed isikud, eelkõige panga nõukogu liikmed (see ei ole kellelegi saladus) Riigikogu liikmete ees, keda panga nõukogu liikmed eelistavad, kui palju kandidaate nad isekeskis on üldse läbi arutanud. Kui riigivanem ei aktsepteeri nende enamuse kandidaate, siis on see Riigikogule väga hästi teada ja loomulikult nõutakse riigivanemalt sellisel juhul parlamendi ees põhjendust. Arvata, et Riigikogu nõud ei ole kompetentne neid küsimusi lahendama, ei ole minu arvates õige. Riigikogule ei anta valikut, talle antakse ainult valida, kas kinnitada või mitte ja selle valiku teeb ta ikkagi selle järgi, nagu talle paistab, tema on kohtuinstants, kes otsustab, kas riigivanem pakkus välja õige mehe, kas see valik oli loogiline ja põhjendatud või pööab ta oma suva järgi asja lahendada. Kui on vaja veelgi piirata riigivanema otsustusõigust sellistes küsimustes, siis saab seda teha seadusega sätestades, millistel juhtudel riigivanem võib näiteks oma nõuandjate või vastavate instantside poolt tehtud ettepanekuid mitte arvestada. See ei puuduta nõud punkti 10, aga näiteks punkti 2 - diplomaatiliste esindajate nimetamise juures ma tõin selle punkti näiteks selles mõttes, et mingisugune piir peaks tõepoolest riigivanemale jääma, millel ta võib keelduda kedagi ametisse nimetamast. Vähemalt

sel juhul, kui ettepanek ei ole tehtud korrektselt või vormistatud normaalselt. Näiteks kui välisministri sekretär helistab riigivanema sekretärile, et ole hea, määrata USA-sse suursaadikuks see ja see inimene, jääb loomulikult riigivanemal õigus sellisele ettepanekule mitte reageerida. Minu arvates on see skeem praegu nendest ohtudest vaba, mida hr. Adams kardab. Tänan.

V. Rumessen: Lugupeetud kolleegid! Ma pean tunnistama, et mina ei saa praegu enam üldse aru, mis toimub, ja tunnistan ausalt, et ma olen täiesti ebakompetentne. Ma lihtsalt ei saa aru sellest samast punktist 10 sellisel kujul, nagu lugupeetud kolleegid seda kaitsevad. Ma teen ühe täiendava ettepaneku: lisada sellesse loetellu näiteks veel Eesti rahvusliku sümfooniaorkestri peadirigent. Sellisel juhul ma saaksin vähemalt asjast aru ja oleksin nõus, et ka selle peaks kinnitama, vabandust, selle kandidaadi peaks esitama siis järelkult riigivanem ja tema valib oma maitse järgi dirigendi, kust maailmanurgast talle meeldib, ja orkestril ja tema kunstnikkonnal ei jää muud üle kui ainult aktsepteerida riigivanema maitset. Täheleb, kogu küsimus on praegu selles, kas me läheme praegu tagaukse-poliitika peale, kus riigivanem hakkab esitama neid ettepanekuid vastavatele ametikohtadele ja saab enne need ettepanekud siis tagaukse kaudu kas siis kohtukolleegiumilt või teistelt instantsidelt, või me seadustame selle protsessi. Täheleb, esimesel juhul me soodustame korrupsiooni kõige otsesemal kujul, teisel juhul me seadustame selle protsessi. Praegu minu meelest on vastuolu suuresti ka sellest tekkinud, et kui me räägime, et riigipea valib Riigikogu, siis läheb siin see asi tasakaalust praegu välja. Kui nüüd vastav ametkond teeks riigipeale ettepaneku, siis oleks see tõepoolest seaduspärane, kui nüüd riigivanem on valitud Riigikogu poolt,

siis tegelikult praeguses sõnastuses me anname talle suuremad volitused, suurema võimu ja see on ehtsal kujul praegu samm presidentaalsuse poole, me programmeerime sellega seoses sisse konflikti. Tähendab, sellisel juhul riigipea ei ole enam vahekohtunik (millest me oleme kogu aeg rääkinud). Kogu küsimus tuleb ka sellest, et kui riigivanem esitab selle kandidatuuri, siis kelle volitustega see ametimees edaspidi hakkab tegutsema ja kas me oleme selles kindlad, et vastav ametkond, kohtukolleegium või keegi teine, seda aktsepteerib. Selle ettepaneku riigipeale võiks teha ja tegelikult mitte parlament, vaid vastav parlamendikomisjon, ma saan niimoodi asjast aru. Siin hakkavad vastavad poliitilised erakonnad esitama poliitilisi figuure, asi läheb kompetentsuse tasandilt välja, see oht on just praeguse variandi juures, aga mitte vastupidi. Kui selle ettepaneku teevad asjaomased instantsid, siis tuleb see ka tõepoolest kompetentne isik, s.t. kui orkestri peadirigendi kandidaadi esitab kunstinõukogu, siis ta tõepoolest teab, kellega ta soovib koos töötada. Ja kui selle teeb väljastpoolt mingisugune kõrgem instants, siis sealt seda ei tule. Ma kutsun üles selle punkti 10 juures seda põhimõtet muutama, sellepärast, et see on väga põhimõtteline küsimus ja praegusel kujul viib see kogu meie põhiseaduse tasakaalust välja. Minu ettepanek oleks sõnastada p.10 järgmiselt: riigipea kinnitab ametisse õiguskantsleri, riigikohtu esimehe, Eesti Panga nõukogu

esimehe, riigikontrolöri, kaitsevägegede ülemjuhataja jne. Aitäh.

Juhataja! Suur tänu. Härra Saatpalu, ma olen sunnitud teie ees vabandama, meil oli kokkulepe, et viimasena kõneleb hr. Rumessen. Tänan.

Lugupeetud kolleegid! Kas te olete nõus sellega, et hr. Adams võtab viimasena sõna, või hr. Seppa, hr. Korrovits jt. arvavad, et hr. Adams ei suuda oma ettepanekut kaitsta? Me leppisime kokku, et viimane sõjavõtja on hr. Adams. Ma palun, et härrad Seppa, Korrovits, Hallaste, Jürgenson võtaksid ennast siiski sõnavõtjana tabloolt maha. Härra Adams saab sõna lõppsõnaks ja me otsustasime, et hr. Adams on viimane, kes saab sõnavõtu taotlejate reas sõna. Härra Erm, palun.

A. Erm! Lugupeetud assambleeliikmed! Härra Rumessen pööras minu sõnavõtu natukene tagurpidi, ma tahtsin alustada tegelikult lõpust, sellepärast, et see haakub paremini tema sõnavõtu sisuga. Mõtleme nõmed aastad tagasi. Gorbatsšov esitas NSV Liidu Rahvasaadikute Kongressile kinnitamiseks Lukjanovi kandidatuuri, nagu me mäletame. Esimesel katsel see kandidatuur läbi ei läinud. Ma ei mäleta täpselt, kas kandidatuur läks läbi teisel või kolmandal katsel, kuid halli kardinali Vene impeerium endale sai. Kongress ei suutnud takistada diktatuuri süvenemist, ometi oleks see pidanud olema tema põhilisi funktsioone. Tähendab, lihtsalt kongressi esimees, siis ta polnud veel president, esitas ikka ühe

ja sama kandidaadi, ja kui ta ei oleks esitanud seda, oleks ta esitanud ikkagi mingisuguse teise, kes oleks olnud kindlalt tema mees, nii et garantiisid siin ei tekkinud. Nüüd sellest, kuidas siis need isikud peaks määrama. Nimetatud isikud on minu meelest sellistel ametikohtadel, et nad ei peaks sõltuma poliitilisest hetkeseisust. Nad peaksid olema siiski mingil määral sõltumatud figuurid, nad ilmselt elavad üle vähemalt ühe, kaks parlamendi koosseisu, kui mitte rohkem, ja selles mõttes võib-olla ei ole õige, et nende määramise otsustab just parasjagu võimul olev parlamendi koosseis. Kui riigivanem teostab eelvalikut ja kui me tahame, et ta seda teeks kompetentselt, peab tal olema piisavalt suur aparaat, kes garanteeriks sellise kompetentse valimise. Ma ei ole sugugi kindel, kas meie väikses riigis selline dubleerimine on hädavajalik ja otstarbekas ja kas meie maksumaksjate rahakott sellele vastu peab. Nii et mul on küll ettepanek toetada hr.Adamsi apellatsioonit. Täna.

Juhataja! Suur tänu. Sõnavõtt kestis 2,5 minutit. Sõnavõtt kohalt tohib kesta kuni 2 minutit.

A.Kaalep! Lugupeetud Assamblee! Prantsuse revolutsiooni lõppjärgus toimus nn. 18.brümääri riigipööre ja tehti ülesandeks töötada välja uus konstitutsioon. Tema nägi oma konstitutsioonis ette kummalise aunimega suurvalija, kelle funktsioonid olid võrdlemisi väikesed, ametikoht aga väga kõrge. Napoleon tõmbas

selle funktsionääri maha, nimetas selle suursöödikuks. See suursöödik tuleb aeg-ajalt mulle meelde, kui me kõneleme oma riigipea funktsioonidest ja tekib küsimus, kas meiegi tahame omale suursöödikut. Mulle tundub, et temal peab olema ka ikka midagi teha, mulle tundub, et kõrgemate ametnike kinnitamine peaks olema üks tema olulisemaid tööloike. On ju seadusandlus ja see on väga suur ja väga vastutusrikas. Riigikogu ei saa olla kaadriteosakond või kutsenõuandla või psühholoogide komisjon. Mulle tundub, mu sõber Jüri Rätsep tahtis midagi sellist temas näha. Riigivanem aga kõrgemate ametnike töölekinnitajana on igal hetkel avatud avalikule kriitikale. Tsensuuri meil ei ole. Ta peab kartma avalikku arvamust ja südametunnistusega inimesena, nagu me soovime teda näha, peab ta mõtlema ka ajaloo hinnangule. Ja ma ei karda eriti, et see riigivanem võiks oma otsustes eksida. Kas või üks ainuke ajalooline pretsedent. Konstantin Päts, keda ma just isiklikult väga ei armasta, määras vastavalt selleaegsele põhiseadusele omalt poolt 10 liiget Riiginõukogusse. Tema oma äsjase partei, Põllumeestekogude esindajad oli nende 10 hulgast ainult 1. Teised olid teistest parteidest ja ka parteituid isikuid oli nende hulgas, aga ta suutis olla objektiivne ja leida väärilisi inimesi, hoolimata nende parteilisest seisukohast kas või tema enda režiimi suhtes. Nii et ma ei kardaks anda riigipeale vajalikku vastutust selles küsimuses ja tahaksin

toetada Jüri Adamsi projekti.

Juhataja: Suur tänu. Sõnavõtt kestis 3 minutit. Lugupeetud kolleegid, kas te sallite seda, kui ma annan märku, et 2 minutit on läbi? Tohin ma seda teha? Tänan, me oleme kokku leppinud. Sõna saab hr.Kama. Palun.

K.Kama: Austatud Assamblee! Kul tekib vägisi tunne, et mitmed meie kolleegid ei saa aru, mida nad praegu tegelikult hääletama hakkavad. Härra Kaalep arvab, et selle ettepanekuga nagu oleks tekitatud presidendile otsustusõigust ja tööd juurde. Tegelikult see väheneb. Härra Rumessen rääkis meile pika jutu sümfooniaorkestrist. Ma juhin tähelepanu, et paragrahvis 150 on öeldud, et kõik kohtunikud nimetatakse ametisse riigikohtu ettepanekul, see tähendab, et just nimelt see orkester ise teeb ettepaneku selle kohta, kes valitakse dirigendiks. Ka protseduuriliselt pean täiesti sobimatuks, et me kolmandal lugemisel arutame niisugust põhimõttelist probleemi, millega oleks pidanud alustama, ja ma ei saa ka hästi aru, kuidas saab kolmandal lugemisel apelleerida sellist asja, mida täiskogu ei ole üldse arutanud. Nii. Ma rõhutan kiiresti ja veel kord. See, mida pakub meile praegu välja hr.Adams, tähendab seda, et just nimelt see kogu, kelle kohta ka hr.Adams ütles, et see oskab halvasti hinnata isikute kompetentsust, just see kogu hakkab seda kompetentsust hindama. Tuleb täpselt see olukord, kus kristlik või meie oma

Ülemjuhatajakandidaat ja Rahva-keskerakonna oma ülemjuhatajakaan-
didaat hääletatakse siin konkureerivalt või ma ei tea, kuidas ja
selle tulemuseks ei ole kindlasti kompetentsed riigitegelased.
Nii et ma palun väga tungivalt ja tõsiselt kõikidel enne hääleta-
mist selle asja peale mõelda, see on väga tõsine asi ja me võime
praegu tööpoolest kogu oma senise töö tühjaks teha ühe väikese
hääletusega. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Härra Arjukese, teil on sõna.

R. Arjukese: Tänan. Lugupeetud juhataja, lugupeetud kollee-
gid! Ma tahaksin kõigepealt juhtida tähelepanu sellele, et see
asi ei ole päris uus, mida hr. Adams praegu välja pakkus.
Esialguses variandis, mille me võtsime töö aluseks, oli see just
niiviisi kirjas. Nüüd on kaks võimalust. Kui riigipea teeb eelva-
liku ise, siis on tema võim kaunikesti piiramatult, nagu ka hr. Erm
välja tõi. Tähendab, ta võib pakkuda, eks ole, täiesti vastuvõe-
tamatud kandidaate üksteise järel, see on üks võimalus. Sel
juhul jäetakse ju riigipeale minu arust liiga suur võim. Teine
võimalus on see, kui ta ainult edastab parlamendile asutuste või
riigiorganite ettepanekuid, sealjuures ei ole sel riigipeal üldse
mingit võimu, siis on ta ainult postkast, eks ole. Kui edasta-
takse talle ettepanekuid ja ta annab need parlamendile.

Mis puudutab veel protseduurireeglitesse (nagu hr. Kama siin
ütles, et on protseduuriliselt kõlbmatult praegu niisugust apel-

latsiooni esitada), siis minu meelest on hullem see, kui me teeme
niisuguse põhiseaduse, mida keegi meist ei ole tahtnud. Ma tänan.

Juhataja: Aitäh. Härra Rebas, palun.

H. Rebas: Lugupeetud juhataja, mu daamid ja härrad! Need
viimaste nädalate töö ja hääletuste keerdkäigud, mis ei ole
praeguses olustikus vist ebaloomulikud, näitavad meile, et võib-
olla me peaksime üldse siin kõrges kogus hakkama ette valmistama
kaht kuni kolme peensusteni väljatöötatud põhiseaduse varianti
rahvale esitamiseks, aga see protseduur vist naruvääristaks meid
natuke. Aga ma ei saa pregu aru, kuidas me teistmoodi saame. Nüüd
koostame, nagu mulle näib, rohkem niisuguse superkompromissi,
millel kangem joon hakkab nagu kaduma. Ma ei kuulunud Jüri Adamsi
põhiseaduse eelnõu koostajate meeskonda, teab üldiselt, et tal on
õigus. Ma oleksin muidugi näinud temapoolset väljatöötatud konk-
reetset ettepanekut meie lugemislaual meelsasti mõni nädal
tagasi. Eile redutseeriti päris äkitselt ja isegi vist natukene
pooljuhuslikult riigivanema staatus üsna jõuliselt. Täna võtsime
tema positsioonist veel natuke maha. Jüri Adamsi põhimõtteline
seisukoht üritab esiteks taastada selgust Eesti Vabariigi riigi-
võimude eri kompetentside vahel ja teiseks, nagu ma aru saan,
tõsta riigivanema avalikku staatust. Ma arvan, et see oleks päris
hea. Lisaks teistele argumentidele, mis ma olen juba kuulnud,
võiks öelda ka, et riigivanema ja kõrgete riigiametnike ametisse

määramist nimetas hr. Adams arhailiseks või tinglikuks. Mulle tundub, et Adamsi ettepanek lisaks selgusele ja tasakaalule tooks tulevikus tõepoolest ka natukene pidulikkust meie avalikku ellu. Ja ma arvan, et see ei oleks sugugi paha.

Riigivanema kõrgete riigiametnike ametisse nimetamine ja resp. vabastamise protseduuri võib vabalt avalikeks üritusteks teha. Rahva ja meediumide osavõtt ning vastav ametlik festivitas selle toimingu ümber arendaks üldist kokkukuuluvustunnet, tõstaks ametnike staatust ja nagu printsipiaalsust, mis, ma arvan, on üldisele asjale kasuks. Nii et ma pooldan teiste sõnadega Adamsi taastavat sõnavõttu, näeksin aga heameelega konkreetset väljatöötatud alternatiivi nii kiiresti kui võimalik.

Juhataja! Tänan. Härra Adams, ehk teeksime niimoodi. Ilmselt on kolleegidel Seppal, Korrovitsil, Hallastel, Jürgensonil midagi nii tähtsat öelda, mida kõik eelnevad sõnavõttud ja kõned pole suutnud väljendada. Ma arvan, et see, mida soovivad välja öelda neli kolleegi tuleb Assamblee tööle ainult kasuks. Ehk on mõistlik, kui teie lõppsõna on pärast nelja kolleegi sõnavõtu ärakuulamist? Kas nii? Tänan. Härra Seppa, me jääme teilt uusi mõtteid ootama. Palun, teil on sõna.

U. Seppa! Austatud kolleegid, ma ei taha siin uusi mõtteid välja tuua, ma tahaksin öelda ainult väga lühidalt, et mitte olla suurkõneleja, et mina kui üks inimene, kes võttis kaasauto-

rina osa Adamsi eelnõu väljatöötamisest, olen alati toetanud Adamsi seisukohti. Ja ma tahaksin ütelda, et hääletamise juures tuleb võib-olla kasuks teadmine, et see, mida väljendas VI toimkonna juht Jüri Rätsep, et VI toimkonnas on selles küsimuses täielik ühtsus, et vasta päris tõele. Me arutasime neid küsimusi alguses, kusjuures mina olin erinevatel seisukohtadel, ja hiljem ei ole me sellest rääkinud. Seisukohad kujunesid välja nii, et kui kogu otsustas võtta häälteenamusega uus variant, siis meil vaidlusi selle üle ei olnud. Nii et ühtsust VI toimkonna töös selles küsimuses ei ole. Tänan.

Juhataja: Suur tänu nende lisanduste eest. Härra Korrovits, ka teilt me ootame uusi mõtteid. Palun.

V. Korrovits: Lugupeetud härra juhataja, tänan võimaluse eest sõna saada. Austatud kolleegid, oleme mitu korda siin saalis otsustanud mõõduka riigivanema kasuks. Sellele oli alternatiiviks tugev presidendivõim. Kui me praegu aga läheme etteantud eelnõu järgides, siis me tuleme kaunis nõrga presidendi volitsuste juurde ja see oleks liikumine superparlamentarismi poole. See ei ole ilmselt kunagi olnud meie eesmärgiks ja me ei ole mitte sellest lähtudes otsustanud siin saalis põhimõttelisi asju. Sellepärast on Jüri Adamsi pakutud apellatsioon selles punktis nr.10 asjakohane ja ma kutsun kolleege kaaluma neid seisukohti, mis on välja öeldud selle toetuseks. Tänan.

Juhataja: Tänan, hr.Korrovits, kuigi ka teie sõnavõtust ma ei suutnud leida uusi momente, ikkagi suur tänu. Härra Hallaste, palun.

I.Hallaste: Härra juhataja, lugupeetud kolleegid! Siin on kõlanud mõtted, et Adamsi ettepaneku vastuvõtmine oleks tagasi-
pöördumine endise kontseptsiooni juurde. Ma juhin tähelepanu, et vähemalt II ja IV toimkond on algusest peale töötanud sellise kontseptsiooni alusel, et riigivanem teeb ettepanekuid ja Riigikogu kinnitab ning selle ettepaneku vastuvõtmine tähendaks, et III, IV, V ja VI toimkond peaksid oma tööd alustama algusest peale, et nad on kogu selle Põhiseaduse Assamblee ajal töötanud vale kontseptsiooni alusel. See tähendab Põhiseaduse Assamblee tõenäolist laialiminekut. Seda esiteks.

Teiseks. Ma toaksin välja konkreetse näite, mis juhtub siis, kui see läbi läheb. Oletame, et kristlikud demokraadid tahaksin enda kätte saada kaitsejõudude ülemjuhataja kohta. Sellisel juhul nad peaksid kohe panema riigikaitse komisjoni oma liikmetest täis, kuna see esitab riigivanemale ettepaneku. Sellisel juhul tuleb ka Riigikogu peatükis ära reglementeerida, millised komisjonid milliseid ettepanekuid teevad. Kuidas need komisjonid moodustatakse, millisel alusel, kuidas valitakse nende esimehed ja aseesimehe jne.jne., see toob kaasa miljon probleemi, mida on absoluutselt võimatu lahendada järgmise aasta 20.jaanuariks. See

on põhiseaduse üleandmise tähtaeg. Kui me võtame selle ettepaneku vastu, siis see tähendab Põhiseaduse Assamblee laialiminekut, töö lõpetamist juba täna. Aitäh.

Juhataja: Aitäh. Kas need mõtted kõik õiged on, aga uued on nad kindlasti. Härra Jürgenson, me jääme ka teilt uusi mõtteid ootama. Palun, teil on sõna.

K. Jürgenson: Tänan. Härra juhataja, arvestades küsimuse kaalukust, ma julgen tõesti olla pealetükkiv, sest mis ma öelda tahan, on, jah, natuke uus ja siiamani kõlamata, ehkki sellele kõige lähemale jõudis hr. Hallaste oma äsjalõppenud tulises sõnavõtus. Tõesti, probleem tõstatus minu ette ilmekalt hr. Rumesseni sõnavõtust ja ma ei saa olla nõus väitega, et korrupsiooni soodustab kandidaadi esitamine riigivanema poolt. Meil on tõesti paika panemata mehhanism, mismoodi hakkab kandidaate esitama, valima ja selekteerima nende kompetentsusest lähtuvalt Riigikogu ja mismoodi on korrupsioon välditud, kui neid kandidaate hakkavad esitama toimkonnad või komisjonid, sest nagu hr. Adams ütles, nende komisjonide põhiseadusest väljajätmisest nimetatud probleem alguse sai. Ja kui tõmmata paralleele tänase, praeguse Ülemnõukoguga, siis siin on tegemist kahjuks olukorraga, kus mõne komisjoni puhul, kui temale seatakse ülesandeks niisugusele ametikohale ametnik leida, ma arvan, et ei tule isegi korrupsioon kõne alla, see toimkond ei ole võimeline seda kandidaatigi esitama, sest

mõni toimkond ei ole siamaani üldse mingit tööd teinud. Aitäh.

Juhataja! Suur tänu. Lõppsõnaks ma pakun võimaluse hr. Adamsile ja pärast seda palun, et Assamblee ekspert hr. Jaan Kross tuleks jälle kõnepulti ja selgitaks oma seisukohta, arvamust antud probleemi kohta. Härra Adams, teil on lõppsõnaks sõna. Palun.

J. Adams! Tänan, lugupeetud juhataja! Ausalt öelda mind teeb õnnetuks see, et momendil kipub arutelu ettepaneku sisulisest küljest hoopis protseduuriliseks ja et nagu olevat ettepanek tulnud liiga hilja. Ma juhin tähelepanu, et see oli üldse esimene ettepanek. See oli sellesamas põhiseaduse projektis, mille Assamblee võttis aluseks. Ma tahaksin küsida, kas ma pidin siis sama projekti esitama kaks korda või, et ta oleks arvesse võetud ettepanekuna.

Peale selle on toimkondades see asi varieerunud, kuna esialgne skeem nägi ette ühe olulise erandi, kus eelvaliku teeb riigivanem, see on peaministri puhul. Ma tahaksin juhtida tähelepanu mõne oponenti viimastele väidetele. Kõigepealt hr. Hallaste arvamusele ministri ametisse kinnitamisest keeldumsiest, see on absoluutselt teoreetiline arutlus. Puhtredaktsiooniliselt on võimalik ka seda asjaolu välistada. Härra Rätsepale tahaksin ma ütelda, et mul isiklikult ei ole teada praegu maailmas ühtegi maad, kus kohtunikke kinnitaks ametisse parlament. Kui tema teab,

palun nimetagu mulle, kuidas see asi nimelt on. Nüüd küsimus sellest, kui võrd pidurdab minu apellatsiooni kasuks langetatav otsus meie Assamblee praegust tööd. Ma usun, et see annab redaktsioonitoimkonnale juurde tõenäoliselt umbes kaks tundi tööd, et need vastavalt muudatused sisse viia. Siin on veel kõlanud ka seisukoht, nagu ma selle ettepaneku esitamisega torpedeeriksin Assamblee tööd, kes ei saa õigeaks ajaks valmis. Ma palun, saage aru ka minu olukorrast, sellepärast et peale selle, et ma arvan, et see ettepanek on õige, on mul ka moraalne kohustus kõikide nende inimeste ees, kes koostasid esialgset projekti, ka nende ees, kes siin hääletasid tema poolt ja osalt ka välisekspertide ees, kes selle põhimõtte heaks kiitsid. Tänan.

Juhataja! Suur tänu, hr. Adams. Härra Jaan Kross, me palume, et te ütleksite Assambleele oma eksperdisõna. Palun kõnepulti. Sõna on hr. Jaan Krossil. Palun.

J. Kross! Head kolleegid, ma tahaksin lihtsalt jagada teiega mõningaid oma arutlusi, aga mitte pakkuda retsepti küsimusse suhtumise kohta. Esiteks mulle tundub, et lähtuma peaks muuseas ähest seigast. See 10. punkt meie eelnõus on sõnastatud eilseni kehtinud printsiibil valitava riigivanema eeldusel, sest me muutsime valimise süsteemi ja seda peaks nüüd 10. punkti analüüsimisel ja lõppredaktsiooni leidmisel tingimata arvestama. Kas ei ole nii, et riigivanem osutub meil eilsest saadik tugevasti

redutseerituks oma asendi poolest riigiorganite süsteemis? Kas ei ole nii, et seda redutseerimisprotsessi süvendades asetame ikkagi selle võimude tasakaalu idee juba märgatavasse ohtu? Praegu on nii, et Riigikogu poolt valitud riigivanem selles riigi kõrgete ametnikkud tegevuses hakkab tegema sellele samale Riigikogule ettepanekuid, kes siis kinnitab ja otsustab. Riigivanema tegevus muutub veel ühe astme võrra sekundaarsemaks. Ma usun, et üks kahtlustus, mis meile esitati, et ettenähtavate muudatuste arv saab olema väga suur, mitmes paragrahvis, mitmesse paragrahvi kühndiv, ei ole väga tõsiseltvõetav, vähemalt ma olen valmis oma parima tegema, et redaktsioonikomisjon saaks nende parandustega toime. Ühesõnaga ma palun tõsiselt suhtuda hr. Adamsi apellatsioonile.

Juhataja: Aitäh, hr. Kross. Jääb üle ainult ühineda hr. Krossi sõnadega, et kõik assambleeliikmed suhtuksid täie tõsidusega eelolevasse hääletusse. Pole ju mingit kahtlust, et paragrahv 54 punkt 10 muutmise taga ei ole mitte redaktsioonilised küsimused, vaid väga tõsine riigivõimude jaotumise küsimus. Teen sellise ettepaneku. Teeksime 10 minutit vaheaega, pärast vaheaega me viime läbi selle hääletamise. Pärast seda jääb meil veel käsitleda II toimkonna apellatsioon redaktsioonikomisjonile paragrahv 42 kohta ja lõpetada arutelu või lükata see edasi paragrahv 116 osas, see probleem kandus tänasesse eilsest. Niisiis on ette näha

meie töö peatset lõppu. Palun mitte kellelgi lahkuda, vaid mõelda selle üle, kuidas me selle tõsise probleemi paragrahv 54 punktis 10 lahendada. Kohtume 10 minuti pärast.

V a h e a e g

Juhataja! Lugupeetud kolleegid, vaheaeg on lõppenud. Viime läbi kohaloleku kontrolli. Assambleeliikmeid on kohal 40.

Ja kuigi vaheajal pr.Aaskivi tantsis valssi hr.Saatpaluga, arvan ma, et kohe saab selgeks, kes kellega tegelikult tantsib, ja me asume hääletama.

Lugupeetud kolleegid, küsimus, mille juhatus teile esitab ja mida me katsume otsustada hääletamise kaudu, on üsna konkreetne. Paragrahvis 54 on punkt 10, mille sisu on selline, et riigivanem teeb riigikogule ettepaneku nimetada ametisse terve rida ametimehi, kes selles punktis loetletud on. Härra Adams on apellatsioon korras teinud meile ettepaneku, et nimetatud ametimehed peaks ametisse nimetama mitte Riigikogu, vaid riigivanem. Nii siis, hr.Adamsi apellatsiooni sisu on selline, et mitte riigivanem ei tee Riigikogule ettepaneku nende ametimeeste ametisse nimetamiseks, vaid riigivanem nimetab nad ametisse ise. Meil tuleb teiega otsustada küsimus, kas me toetame teematoimkonna ja redaktsioonitoimkonna teksti või teile ettekantud hr.Adamsi ettepanekut. Hääletamisele läheb ainult hr.Adamsi ettepanek, loevad

nii poolt- kui ka vastuhääled. Palun, kas me võime alustada hääletamist? Kes on selle poolt, et muuta paragrahv 54 punktis 10 esitatud mõtet ja anda nimetatud ametite ametisse nimetamise õigus riigivanemalt? Kes on selle poolt, et vastavalt hr. Adamsi apellatsioonile muuta paragrahv 54 punkti 10 ja anda seal nimetatud ametite ametisse nimetamise õigus riigivanemale? Hääletame. 15 poolt- ja 23 vastuhäälega otsustas Assamblee, et paragrahv 54 punkti 10 jääb tekst, nagu ta seal kirjas on, ja et hr. Adamsi apellatsioon on tagasi lükatud. Meil oli hr. Adamsiga selline kokkulepe, et pärast selle küsimuse otsustamist ütles hr. Adams, kas meil on mõtet edasi käsitleda tema poolt esitatud apellatsiooni teist poolt või on see omaette apellatsioon, mida me saaksime nüüd edasi arutada. Ei saa. Täna.

Lugupeetud kolleegid, ma palun veel teie tähelepanu ja kannatust, sest meil on jäänud käsitleda vaid kolm küsimust või vähemalt juhatusel tundub, et neid on ainult kolm. Need on juba teile teatavaks tehtud: toimkonna apellatsioon redaktsioonikomisjonile, mis käsitleb paragrahv 42, redaktsioonitoimkonna poolt esitatud alternatiiv 15.peatüki paragrahv 150 kohta ja eilsest tänasesse kandunud probleem, mis puudutab paragrahv 116. Püüame kõigepealt saada selgust viimases probleemis. Eile oli meil hr. Adamsiga, palun tähelepanu, hr. Adams, selline kokkulepe, et paragrahv 116 tõstetud tekst ei ole lõppredaktsioonis ja

hr.Adamsil oli tol korral eksprompt ettepanek küsimuse redigeerimiseks. Minu andmete ei ole tänaseks kirjalikult uut teksti ettepanekuna esitatud. Härra Adams, kas see on nii?

J.Adamsi: Jaa. See on tõesti nii. Redaktsioonitoimkond ei ole jõudnud sellega tegelda.

Juhataja: Palun, kas soostutakse sellega, et sellisel juhul jätkab redaktsioonitoimkond tööd tekstiga, mille me viisime paragrahv 116, ja me selles küsimuses praegu arutelu ei jätkka ja midagi ei hääleta? Nii? Tänan. Siis on meil järele jäänud kaks põhiprobleemi. Ma palun kõigepealt kõnepulti redaktsioonitoimkonna esimehe pr.Liia Hänni ja palun kõigil ette võtta 15.peaktükk, paragrahv 150, kus sama paragrahvi lõike 22 kohta on meil redaktsioonitoimkonna esitatud alternatiiv. Sõnaon pr.Hännil. Palun.

L.Hänni: Lugupeetud juhatus ja kolleegid! Redaktsioonitoimkond, arutades põhiseaduse muutmise korda, leiemis, et kõigiteiste võimaluste hulgas peaks olema ka võimalus võtta põhiseadust ühe koosseisu otsusega. Praegu me koostame põhiseaduse eelnõu ja me näeme, kui suured on vaidlused ja kui pingeline on see töö ja selletõttu vähemalt lähiaastatel võib tekkida vajadus koondada ja muuta põhiseaduses mõned sätted, seepärast et meil ei ole olnud piisavalt aega süveneda. Me tegime ettepaneku, et selline muutmine võiks olla võimalik Riigikogu koosseisu 4/5

häälteenamusega. See on väga suur häälteenamuse nõue ja tähendab, et praktiliselt on Riigikogus üksmeel antud muutuse vajaduse suhtes.

Sellel põhjusel me pidasimegi võimalikuks välja töötada põhiseaduse eelnõusse alternatiiv, et avada veel kord diskussioon selle üle, milline peaks olema põhiseaduse muutmise kord ja kas meie ettepanek haakub selle kontseptsiooniga, mida on põhiseaduse muutmise kohta esitanud toimkonnad. Aitäh.

Juhataja: Palun, kas on küsimusi pr.Hännile? Üks hetk, palun. Härra Reinson, palun.

J.Reinson: Lugupeetud juhataja, lugupeetud redaktsioonitoimkonna esinaine! Ma palun, öelge, kui te arutasite seda täiendavat sätet, sätte sisseviimist, kas te arutasite ka seda, et võib-olla on vaja siis piiritleda, millises osas võidakse muuta põhiseadust 4/5 häälteenamusega. Tähendab, piiritleda peatükid või osad, mida ei või niimoodi muuta.

L.Hänni: Kuna on nimetatud need peatükid, mida saab muuta ainult rahvahääletuse teel, siis on selge ettepanek muuta Riigikogul ühe selle koosseisu otsusega.

Juhataja: Paragrahvi 153 ei muudeta. Kas nii, pr.Hänni? Kas on veel küsimusi? Küsimusi rohkem ei ole.

Tänan, pr.Hänni. Kas on sõnasoove? Sõjasoovijaid ei ole. Palun, kas me saame hakata hääletama? On see probleem selge?

Saame alustada hääletamist? Niisiis küsimus mida me hääletamise teel otsustame, on paragrahv 150 lõikes 2. Redaktsioonitoimkonna poolt on esitatud alternatiiv: lisada, et Riigikogu koosseisu 4/5 häälteenamusega võib samuti põhiseadust muuta. See põhimõte ei muuda ära paragrahv 153, mis sätestab, et 1.peatükki, 3.peatükki ja 15.peatükki saab muuta üksnes rahvahääletusel. See on küsimus, mida me otsustame hääletamise teel. Kes on selle poolt, et lisada paragrahv 150 põhimõte, et Riigikogu 4/5 häälteenamusega võib samuti muuta põhiseadust? Kes on selle poolt, et lisada alternatiivis esitatud tekst paragrahv 150? Hääletame palun. 32 poolthäält, 2 vastuhäält. Assamblee on otsustanud, et paragrahv 150 lõige 2 täiendatakse mõttega, et Riigikogu koosseisu 4/5 häälteenamusega on samuti võimalik muuta põhiseadust.

Juhatusel laekunud materjalide alusel on jäänud meil käsitleda üks apellatsioon. Ma loen selle ette. Palun tähelepanu.

Teise toimkonna apellatsioon redaktsioonikomisjonile. Ettepanek tuua uuesti sisse 29.novembri 1991.aasta eelnõu teksti paragrahv 42. Eestis viibivad välisriigi kodanikud ja kodakondsuseta isikud on kohustatud järgima Eesti põhiseaduslikku korda ja täitma Eesti seadusi. Alla on kirjutanud hr.Rumessen, II toimkonna esimees.

Pakungi kõigepealt sõna II toimkonna esimehele hr.Rumessenile. Kõneks on sõja hr.Rumessenil. Palun.

V. Rumessen: Lugupeetud kolleegid, II toimkond leidis oma eilsel koosolekul, et see argument, mille esitas redaktsioonitoimkonna esimees pr. Hänni, et selles paragrahvis sisalduv mõte on niivõrd üldine, et selle järgi ei ole nagu vajadust, et see peaks kajastuma põhiseaduses. Meie toimkond leidis täiesti üksmeelselt, et ei teeks siiski paha ja see oleks isegi vajalik, et selline põhimõte oleks siiski põhiseaduses fikseeritud, lähtudes lihtsalt sellest, et meie olukord ka kõige lähemal ajal ei ole siiski veel võrreldav stabiliseerunud riikide poliitilise olukorraga, mujal maailmas ja see aitaks siiski anda garantiid Eesti riikluse ja Eesti kodanike huvide kaitseks ja sellepärast peab toimkond vajalikuks, et selline põhimõte oleks siiski põhiseaduses ka fikseeritud. Aitäh. See on kõik.

Juhataja: Suur tänu, hr. Rumessen, kas teile on küsimusi? Härra Runnelil ei ole ka küsimus? Tänan.

Sõnavõttud kohalt. Proua Hänni, palun.

L. Hänni: Lugupeetud kolleegid, redaktsioonitoimkond ei jätnud seda paragrahvi välja mitte mingi põhimõttelise arutelu tulemusena, vaid oli ettepanek põhiseaduse teksti võimalikult lühemaks teha ja mitte koormata teda normidega, mis on niivõrd üldised ja iseenesestmõistetavad, aga redaktsioonitoimkonna liikmetega pregu kiirelt nõu pidades me oleme valmis aktsepteerima II toimkonna protesti, juhul kui ettepaneku autor hr. Adams ei

nõua siin eraldi hääletust. Nii redaktsioonitoimkond antud küsimustes hääletust ei nõua ja on nõus aktsepteerima II toimkonna apellatsioonid.

Juhataja: Tänan. Juhatus palub, et hr. Adams ütleks oma seisukoha. Härra Adams, teil on sõna.

J. Adams: Tänan. Kuna käesolev paragrahv minu arvates ei anna põhiseadusele midagi juurde ega võta ka ära, ta on tüüpiline kordus, siis mõlemad lahendused on võimalikud. Ma ei apelleeri midagi.

Juataja: Lugupeetud kolleegid, kas te soostute juhatus seisukohaga, et sellises olukorras me hääletamist läbi ei vii? Neid küsimusi käsitleb edasi redaktsioonitoimkond ja me loodame, et hr. Jüri Adams kui redaktsioonitoimkonna liige koos redaktsioonitoimkonnaga leiab lahenduse, mis enam ei tekita ei ettepanekuid ega apellatsioone. Härra Adams, palun.

J. Adams: Härra juhataja, te võtsite mind kui redaktsioonitoimkonna liiget, sellega seoses ma pean teatama, et ma olen alati arvanud, et me peame oma tegevuses oskama ka kaotada ja käituda vastavalt. Tänapäevane hääletus on minu jaoks täiesti piisav alus, et tunda ennast kohustatuna astuma tagasi redaktsioonitoimkonna koosseisust, mida ma teengi teile praegu teatavaks, selleks et teil oleks võimalik veel otsustada, keda minu asemel määrata redaktsioonitoimkonda. Tänan.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, ma arvan, et mitte ainult juhatus, vaid me kõik mõistame hr.Adamsit ja tema taotlust, kuid ma sooviksin siiski, et me kõik, sealhulgas ka hr.Adams, käsitleksid tööd Assamblees kui kohustust, mitte kui õigust, ja kui hr.Adams ei protesti, siis ma siiski ei paneks hr.Adamsi ettepanekut hääletamisele, vaid paluksin, et hr.Adams mõtleks veel oma ettepaneku üle, sest redaktsioonitoimkonna liikmetele anti ülesanne, mitte õigus.

Härra Adams soovib veel kord sõna. Palun.

J.Adams: Ma arvan, et see ei ole üldse mitte hääletamise probleem. Minu edasine viibimine redaktsioonitoimkonnas ainult pikendaks redaktsioonitoimkonna tööd, kuna ma ei saa teha tööd, mis ei ole mu enda veendumusega kooskõlas. Redaktsioonitoimkonna töö kiiremaks sujumiseks on see ka täiesti hädavajalik ja ma ei kujuta ette, et minu lahjumine redaktsioonitoimkonnast oleks täiesti piisav, kui ma teen seda oma iseenda parem äratundmise tasemel. Tänan.

Juhataja: Tänan. Härra Adams, ma arvan, et sellest ei kujune siiski iseseisvat päevakorraküsimust, kuid ma palun, et hr.Lauri Vahtre samuti väljendaks oma seisukohta. Palun, hr.Vahtre.

L.Vahtre: Ma arvan, et ma samuti mõistan hr.Adamsi pettumust. Omalt poolt lubage mul põhjendada, miks ma jagan hr.Antoni seisukohta. Nimelt sel põhjusel, et see põhimõte, mis me läbi

hääletasime ja milles apellatsioon läbi ei läinud, ei ole mitte kogu põhiseadus. On aga tõenäoline, et ka muudes paragrahvides ja peatükkides on veel tööd teha eeloleval nädalal, seda esiteks ja teiseks. Ma ei saa hästi aru väitest, et hr. Adamsi edasine viibimine redaktsioonitoimkonnas raskendab selle tööd, sest läbihääletatud küsimus ei saa enam redaktsioonis kõne alla tulla. Kõne alla võivad tulla muud küsimused, kus hr. Adamsi abi oleks vajalik. Aga kui Jüri Adams jääb endiselt oma seisukoha juurde, siis ma olen sunnitud tegema omalt poolt ka ettepaneku panna see küsimus hääletusele.

Juhataja: Me kuulame veel ära pr. Hänni, redaktsioonitoimkonna esimehe seisukoha ja pärast seda juhatus otsustab, mis saab edasi. Proua Hänni, palun.

L. Hänni: Lugupeetud kolleegid, austatud hr. Jüri Adams! Redaktsioonitoimkonnale on laekunud mitmed teie ettepanekud, mida me ei ole veel jõudnud käsitleda. Paljud nendest ettepanekutest on väga sisukad ja mul oleks tõsiselt kahju, kui peaksime neid ettepanekuid arutama ilma teie juuresolekuta, sellepärast ma palun, kui vähegi võimalik, veel kord tõsiselt järele mõelda ja ikkagi jätkata tööd redaktsioonitoimkonnas. Aitäh.

Juhataja: Tänan, pr. Hänni. Härra Adams, palun veel kord.

J. Adams: Proua Hänni, loomulikult ja arvatavasti laekuvad minult ka veel mitmed muud kirjalikud ettepanekud, kuid praegu on

redaktsioonitoimkonnas kujunenud minu arvates välja väga hästi ja sujuvalt koos töötav meeskond, ja ma usun, et ta saab suurepäraselt hakkama ka minuta. Miks ma tõstatasin selle küsimuse? Ma ei kavatsenud teha teatraalset žesti, see on lihtsalt tõde, aga ma tean, et mitmed redaktsioonitoimkonna liikmed sõidavad nüüd vähemalt nädalaks ajaks ära ja sellepärast ma arvan, et redaktsioonitoimkonna täiendamise probleem on ka sõltumata minu avaldusest. Täna.

Juhataja: Härra Adams, kas te protestite, kui juhatus realiseerib oma ettepaneku ja paneb hääletusele küsimuse, kas Assamblee soovib vabastada redaktsioonitoimkonna liikme kohustustest hr.Adamsi? Palun, hr.Adams.

J.Adams: Jaa. Loomulikult ma protestin, tähendab selline küsimus vabastamise või lahkumise kohta on siiski antud juhul minu privileeg, ei ole demokraatlik niisugust küsimust hääletada. Ma ütlen, et hääletatakse siiski usalduse küsimust, aga mitte seda, kas ma momendil olen töövõimeline.

Juhataja: Juhatus otsustas järgmiselt. Antud küsimust hääletamisele ei panda, Assamblee on võtnud vastu otsuse redaktsioonitoimkonna koosseisu kohta ja on teinud selle teatavaks ja vastavalt sellele otsusele redaktsioonitoimkonna liikmed osalevad antud toimkonna töös. Kui üks või teine liige ühel, teisel või viiendal põhjusel toimkonna tööst osa ei võta, mis parata.

Assamblee on oma seisukohta väljendanud ka ilma hääletamiseta ja Assamblee loodab, et hr. Adams mõistab seda sama hästi kui meie hr. Adamsit.

Juhatus majanpidamise järgi on kõik alternatiivid ja apellatsioonid, mis meieni jõudsid, hääletatud. Palun, kas assambleeliikmetel on neid küsimusi, mida teie arvates oli võimalik arutada ja ei arutatud? Ei ole. Palun veel tähelepanu. Härra Adams, palun, jätkame veel istungit. Me kohe lõpetame.

Me leppisime teiega kokku, et järgmisel nädalal esitatakse täiskogu istungil apellatsioone siis väljajagatava teksti võrdlemise tulemusel täna otsustatud eelnõu tekstiga. Apellatsioonid saavad tekkida redaktsioonitoimkonna tehtud muudatuste võrdlemisel tänase tekstiga.

Oeldust tuleneb see, et neid küsimusi, mis me hääletasime eile ja täna, ja neid küsimusi, mida me varem oleme kokku leppinud, uuesti otsustama me ei hakka. Võimalik on apellatsiooni korras läbi vaadata neid asju, mis on muutunud, võrreldes tänase päeva seisuga. Härra Runnel, palun.

H. Runnel: Lugupeetud juhataja ja kolleegid! Mul on küsimus: millal me hakkame tegelema 16.peatükiga? Ja kui vastatakse, et sellega me ei hakkagi tegelema, see jääb Ülemnõukogu hooleks, siis ma teen praegu ametliku ettepaneku võtta päevakorda ja töökorda 16.peatüki tegemine Assamblee poolt.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, meile on antud ülesanne avalikustada põhiseaduse eelnõu. Meil ei ole vaja avalikustada selle rakenduslikku osa, on ta siis põhiseaduse koosseisus või sellest lahus. Ma arvan, et meil on põhjust omavahel kokku leppida selles, et me koos otsustame, kas see niinimetatud rakendusosa on põhiseaduse koosseisus eraldi otsusena ja milline on selle sisu. Meie ülesanne on 20. jaanuariks esitada ka rakendusotsus või vastav peatükk põhiseaduse eelnõus Ülemnõukogule. See on töö, milleks meil on aega nii detsembri teisel poolel kui ka jaanuari esimesel poolel. Kui te lugesite läbi Ülemnõukogu otsuse, siis ei peaks enam kellelgi olema kahtlust, kas selle rakendusotsuse tegemine või vastava peatüki tegemine põhiseaduse eelnõus on meie ülesanne. Selle üle diskuteerida arvatavasti enam vaja ei ole.

Lugupeetud teematoimkondade esimehed, pakun teile veel organisatsioonilistes küsimustes sõna. Proua Hänni, palun.

L. Hänni: Lugupeetud redaktsioonitoimkonna liikmed, palun koguneda ruumi 111, kui meie töö siin saalis on lõppenud. Aitäh.

Juhataja: Hr. Petinov ei ole küll teematoimkonna esimees, aga palun.

S. Petinov:

Ma tänan härra juhatajat. Mul on Assamblee juhatusesele suur palve. Seoses sellega, et ma andsin juhatusesele oma eriarvamuse 2.peatüki kohta, ma tahaksin, et see dokument avalikustataks kõigile assambleeliikmetele. Aitäh.

Juhataja: Tänan.

Juhataja: Proua Laido, kas on võimalik antud dokument paljundada ja järgmisel nädalal toimival istungil jagada välja assambleeliikmetele, et hr.Petinovi taotlus saaks rahuldatud? Tänan. Härra Petinov, teie taotlus rahuldatakse.

Härra Ermil on käsi püsti, see on protesti märk. Palun.

A.Erm: -

Juhataja: Kõik tähtsamad küsimused tõlgime ka eesti keelde. Ma pakun sõna veel hr.Lauri Vahtrele.

L.Vahtre: Austatud Põhiseaduse Assamblee! Niisiis praeguseks hetkeks on meil olemas üks tekst, küll mitte veel reaalselt, ta on olemas rohkem mõtteliselt. Selle tekstiga, mida me oleme siin vahepeal hääletanud, hakkab meil tööle redaktsioonitoimkond. On tõenäoline, et ta teeb sellesse, praegusel hetkel mõtteliselt olemasolevasse teksti veel parandusi, mis näidatakse ära alternatiividega tuleval nädalal meile kättejagatavas alustekstis. Nende alternatiividega me hakkame tegelema eeloleval reedel ja lau-

päeval. On võimalik, et me suudame esitatud alternatiivid läbi arutada ja läbi hääletada järgneva nädala lõpu jooksul. Sellisel juhul lõpeb kolmas lugemine ära. Võimalike küsimuste lahendamiseks enne järgmist istungit palun teematoimkondade juhtidel koguneda tuleval reedel kell 10 hommikul hr. Tõnu Antoni kabinet- ti. Tänan.

Juhataja! Suur tänu. Palun, kas on veel teadaandeid, märkusi, mida on vajalik enne istungi lõpetamist öelda? Ei ole. Suur tänu teile, lugupeetud kolleegid. Me töötasime kaks pingelist päeva, kuid nagu näete, me oleme jõudnud lõppfaasi. Tänan teid. Kohtume nädala pärast reedel kell 11. Kohtumiseni.